

ПРАВО СЛАВИМО!

СВЯТО

ЧАСОПИС ГРОМАДИ
УКРАЇНСЬКИХ

ЯЗНУНКІВ

«ПРАВОСЛАВ'Я»

КИЇВ 1996

ВИПУСК 4

СВАРОГ

1996
ВИПУСК 4

УКРАЇНА
м. КИЇВ

SVAROG

1996
ISSUE 4

UKRAÏNA
Kyiv

РЕДКОЛЕГІЯ:

Галина ЛОЗКО — головний редактор
Анатолій БОГОРОД
Вадим ШАПОШНИК
Віктор КРИЖАНІВСЬКИЙ — художник

EDITORIAL BOARD:

Halyna LOZKO — chief editor
Anatoly BOHOROD
Vadym SHAPOSHNYK
Viktor KRYZHANIVSKY — artist

Цей випуск «СВАРОГА» видається коштом
ЯРА ГОЛУБИЦЬКОГО
(Торонто, Канада)

*Щиро дякуємо нашому Побратимові, зичимо йому
доброго здоров'я, щастя і довгих років життя
на славу
Дажбогу та всім Богам у Сварзі!*

Громада Українських Язичників "ПРАВОСЛАВ'Я"
Confession of the Ukrainian Native Faith "Pravoslavyya"

Реєстраційне свідоцтво N 468.
© СВАРОГ

ПРАВО СЛАВИМО!

Релігійно-історичний та науково-пізнавальний часопис
Громади Українських Язичників "ПРАВОСЛАВ'Я"

1996

ВИПУСК 4

У НОМЕРІ:

НОВИНИ

- В. Шаян. Тарасова Молитва 3
О. Ошуркевич. Одержимість
Миколи Куделі 4
Котися, писанко! Науково-практи-
чна конференція "Культурна спад-
щина як чинник національного са-
моусвідомлення народу" (м. Долин-
ська) 6
А. Богород. Ідеологічна боротьба
навколо писанки (доповідь на кон-
ференції) 6

БОГОЗНАВСТВО

- В. Шаян. Відродження Рідної Віри 11
Г. Лозко. Етнічна Віра українців і
доля держави (Універсальна ав-
торська програма спецкурсу) 14

ВО ВРЕМ'Я ОНЕ

- Світлий пам'яті Володимира Матвієнка .. 17
В. Матвієнко. Українські Святощі 18
Т. Тонкаль. Особливості виконання
українських народних пісень 22
Веснянки 23

ХРАМИ НАШИХ ПРЕДКІВ

- Г. Лозко. Археологія про наші
Святині 25
Г. Лозко. Яйце-Райце 28

ВЕЛЕСИЧ

- В. Пачовський. Князь Ляборець
(поема) 29
Вогнедар. Священний Гай 34

КОЛО СВАРОЖЕ

- А. Богород. Календар в історії народу ... 35
В. Зореслава. Великдень Дажбожий 40
Весняний Ярило 41
Веснянки (продовження) 42

АНТИХРИСТ

- В. Зореслава. Християни не мають
Великодня 43
А. Богород. Піст для оглашених 45

РЯДКИ З ЛИСТІВ 48

**НА КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ
ЯЗИЧНИКА-РІДНОВІРА**

S V A R O G

The religious historical and scientific cognizing magazine of Confession of the Ukrainian Native Faith "Pravoslavyya".

It prints the materials from the history of religion of the ancestors of the Ukrainian people, theological works by professor Volodymyr Shayan, descriptions of customs and rites of ancient faith, authentic prayers, ritual song with notes.

The information about international and local conferences on religious research, events from the life and function of the Confessions Ukrainian of Native Faith, "Azbukovnyk" — Vocabulary of conceptions and terms, the calendar of holidays "Svarog's Circle", the materials of excavations about ancient temples and sanctuaries on the territory of the Ukraine, ethnographical research etc. are published in the magazine.

1996**ISSUE 4**

ON THE ISSUE:

NEWS

- V. Shayan. Taras' prayer 3
O. Oshurkevych. Purposefulness by Mykola Kudelya 4
Roll, pysanko! Scientific practical conference "The Cultural Testament as a factor of national selfconsciousness of the people" (the town of Dolyn's'ka) 6
A. Bohorod. The ideological struggle around Pysanka (The Report at the Conference) 6

THEOLOGY

- Shayan V. Revive of the Native Belief 11
H. Lozko. National Belief of the Ukrainians and the fate of the State (the Universal Author Programme of the Special Course) 14

EVER

- To the light memory of Volodymyr Matvienko 17
V. Matvienko. The Ukrainian Saint Things 18
T. Tonkal. The Specifications of the Performance of the Ukrainian People's Songs 22
Vesnyanky (Spring Songs) 23

TEMPLES OF OUR ANCESTORS

- H. Lozko. Archeology about our Sanctuaries 25

- H. Lozko. Yaytze-Raytze 28

VELESYCH (poetry)

- V. Pachovs'ky. Prince Lyaboret's (poem) 29
Vohnedar. Saint Groove 34

SVAROG'S CIRCLE

- A. Bohorod. Calendar in the history of the people 35
V. Zoreslava. Dazhbozhy Velykden' 40
Spring Yarylo 41
Vesnyuky (continue) 42

ANTICHRIST

- V. Zoreslava. The Cristians have no Velykden' 43
A. Bohorod. Lent for Ones Possessed 45
LINES FROM LETTERS 48

ON THE BOOKSHELF OF THE CONFESSOR OF THE UKRAINIAN FAITH

До роковин Великого Кобзаря

ТАРАШОВА МОЛИТВА

Дослідники Шевченка не звернули достатньої уваги на пошування святості, що є основною силою його творчості і його героїзму.

Тарас Шевченко вставав досвіта і ходив на Троїцький Міст, щоб там зустрічати схід сонця. Переживав там хвилини високого і чистого натхнення. Сам про це пише:

«Любив також улітку зустрічати на Троїцькому Мості схід сонця. Чудова велика картина...

...В природі трапляються такі чудові явища, що перед ними

пост-маляр падає ниць та тільки дякує Творцеві за солодкі, чарівні хвилини». (Т. Шевченко. Художник.)

Шевченко падає ниць перед Творцем. Невже це не є його молитва? Навіть тоді, коли він, можливо, на Троїцькому Мості не падав насправді на коліна, але в душі своєму він таки падав ниць і по-стародавньому бив поклони перед Чудом Сотворення.

Шевченко молився до Богині Світання. Котрий із великих поетів не робив те саме? (В. Шаян. Віра Предків Наших. - С. 337)

ОДЕРЖИМІСТЬ МИКОЛИ КУДЕЛІ

Шанувальник творчості Великого Кобзаря, відомий на Волині колекціонер Микола Куделя якось висловився: "Дякую Долі, що поєднала мене з Тарасом Шевченком, який став дороговказом у моєму житті". Здавалося б, ординарно звичні і прості слова, але за ними — життя, сповнене боротьби і подвижництва.

Народився Микола Павлович Куделя 1914 року у селі Буянях біля Луцька. Рано втратив батька: він у 1916 році поліг у братовбивчій війні "за царя і отечество". Згодом, повернувшись з фронту, мамин рідний брат — дядько Хома Кузьмович Наюк організував у селі початкову школу. Чи не єдиним, але вельми символічним, для учителя підручником був тоді Шевченків "Кобзар". Назавжди закарбувалися відтоді у пам'яті Миколи слова, ретельно виведені на дошці: "Учіться, брати мої, думайте, читайте!" Була зима 1920 року.

Скільки ж бо літ вже минуло відтоді?

Малий Микола спромігся здобути лише два класи початкової школи. Та знання здобував самотужки протягом усього свого нелегкого життя. І нині, як не дивно, можна лише подивувати його глибокій ерудиції, інтелектуальності. Коли в 1927 році в Буянях була заснована філія товариства "Просвіта", Микола Куделя став одним з найактивніших її членів. Щорічно аматорський гурток влаштовував урочистості — святочні академії в честь Тараса Шевченка. Микола Павлович декламував зі сцени поезії "Розрита могила", "Сон", ("У всякого своя доля"), "Чигринне, Чигринне", "Кавказ". Згодом Управа "Просвіти" доручила здібному юнакові виголошувати на цих урочистостях життєву біографію Шевченка.

Все більше М. Куделя усвідомлював національне становище України, бачив ті ліхичинники, що призвели до уярмлення наро-

ду. Був такий випадок, коли він із пошти у Торчині забирає дарунок однієї із львівських редакцій — "Кобзар" Шевченка. П'яний "пшедовнік" — заступник коменданта поліції завів його на постерунок, вирвав з рук і жбурнув до порога книжку, а його став бити, приказуючи: "Шевченко бил гайдамака і ти такі самі. України не було і не бендзе. Єст і бендзе Польска. І ти не єст українец, ти єст поляк і мусіш биць полякем".

На початку 1939 року польські власті, нарешті, заарештували М.П. Куделя, інкримінуючи йому приналежність до ОУН. Допити, слідства, знущання... Нічого не домігшись, його відпустили. Та не довго довелося бути на волі.

Наступив вересень 1939 року. Почалися знову арешти національно свідомого населення. Але вже репресії здійснювали, при тім у широких масштабах, червонозоряні "визволителі". Разом з іншими патріотами у Луцьку в'язницю потрапив і Микола Куделя. "Большевицькі каземати і слідство, — як згадає нині він, — виявилися набагато страшнішими від польських. Денно і ношно — допити, карцери. Лишень за те, що був активістом контрреволюційної "Просвіти", закликав до створення самостійної України, читав і поширював заборонену літературу". Та найбільше страхіття довелося йому пережити 23 червня 1941 року — другий день війни. Тоді всіх в'язнів тюрми (а їх нараховувалося близько 5 тисяч) було виведено на подвір'я. Енкаведисти почали косити їх кулеметним вогнем, закидати гранатами... Дивом пощастило Миколі лишитися живим під трупами замордованих.

1942-1943 роки... Разом з односельчанином Аріоном Поліщуком М.П. Куделя відкриває у Торчині книгарню. Пригадає, що у числі інших видань була книга Уласа Самчука "Марія", яка шойно вийшла друком і висвітлювала трагічну сторінку в історії українського народу — голодомор 1932-1933 років, організований комуністичним режимом в Україні.

У післявоєнний період Микола Куделя, як і ряд інших патріотів України, іде на нелегальне становище. У серпні 1947 року під час облави він потрапляє до рук кагебістів — і знову Луцька тюрма, допити, мордування. Та до кінця був вірний своїм переконанням. У Львівській пересильній тюрмі разом з Ольгою Наконечною ("Оленою Степанівною"), Василем Митчином він організовує випуск підпільної рукописної га-

зети "Воля в'язня". Гаслом кожного номера (а вийшло їх більше десяти) були Шевченківські слова: "Борітеся — поборете!". Характерно, що відтворене з пам'яті одинадцяте число газети за 1948 рік як важливий факт з історії періодичних видань часів національно-визвольної боротьби було опубліковане нещодавно — 31 березня 1994 року у тижневику "Українське слово".

На 10 років позбавлення волі був засуджений Микола Куделя. Ув'язнення відбувати довелося на далекій Колімі. "У 1956 році, — згадує він, — я, нарешті, повернувся з більшовицького пекла в Україну, на Волинь. Та не було хатини — родинного гнізда. Такі обставини змусили мене їхати в Червоноград, влаштуватися на роботу шахтарем у Львівсько-Волинському вугільному басейні. Дещо підзаробивши, спромігся побудувати у своєму селі невеличку хатину. Нелегко було тоді, звичайно, і моїм односельчанам, які відбували щоденну кріпацьку повинність у колгоспі".

Перша домашня бібліотека Миколи Павловича загинула у вирі Другої світової війни. То ж поступово, уже після повернення із заслання, став відновлювати втрачене: збирати видання творів Шевченка, книги про його життя і творчість. І нині він — власник Шевченкіани, яка нараховує близько 2 тисяч одиниць різних видань. Лише "Кобзарів" у цій колекції нараховується більше 120. Чимало серед них — рідкісних.

Ще у другій половині 70-х років, завдячуючи часописові "Друг читача", М. Куделя заочно познайомився з багатьма ентузіастами — книголюбями, колекціонерами, шанувальниками художнього слова. Хоча за листами книголюбів пильно слідкувало недремне око "стражей безпеки". Якось начальник районного відділення КДБ, викликавши до себе в кабінет "підопічного", прямо висловився: "Когда хотите спокойно умереть дома возле родні, должны отнине порвать связи со всемі друзями. Они — врагі народа. Зачем они вам?"

І це робилося всупереч Шевченковому "Розкуйтеся, братайтеся!"

Силу духа Микола Павлович знаходив у поезіях Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся, Василя Симоненка. Їх пристрасні твори він любовно переписував в об'ємистий зошит "Мої акорди". На чільному місці тут були, звичайно, Шевченкові "Чигрине, Чигрине", "Іржавець", "Розрита могила", "Великий льох" — саме ті твори, які у роки сталінщини і брежнєвщини вилучалися з "Кобзаря" або ж тлумачення яких всіляко фальсифікувалося.

Цілком закономірно, що М.П. Куделя підтримує тісні контакти з Шевченківськими музеями Києва, Канева, Моринець, Кирилівки. А коли в 1986 році виникла ідея створити у Черкасах музей "Кобзар" Тараса Шевченка, він добродійно відгукнувся і на цю важливу подію: для майбутньої експозиції надіслав 16 видань — рідкісних примірників творів Кобзаря. У відповідь завідувачка музею Ольга Шарапа 24 лютого 1987 року у своєму листі писала: "Щиро вдячні Вам, що Ви відгукнулись на велике і святе діло, приславши нам свою частку для нової експозиції музею "Кобзар". Нам було дуже приємно одержати з Волині "Кобзарі", які Ви з такою любов'ю оновлюєте, даєте їм нове життя".

Специфічним ритуально-магічним смислом овіяні мандрівки Миколи Куделі у Шевченків край. Самотужки, а також у компанії друзів, побував він у Моринцях, Кирилівці, Звенигородці, Черкасах, Суботіві, Батурині, Пирятині, Яготині, Каневі та в багатьох інших місцях. Здається, що вражень від поїздок вистачило б на кілька життів. Свою першу мандрівку Шевченківськими шляхами М. Куделя здійснив у червні 1972 року разом з Антоном Бурлачуком — таким же пристрасним книголюбом і збирачем Шевченкіани. А познайомилися вони листовно. 12 січня 1972 року Антон Григорович писав новому колезі із своєї Київщини: "Мене тишить також, що і Ви збираєте Шевченкіану. Хай щастить Вам у цій благородній праці. А те, що Вам не довелося побувати по священних місцях Шевченкових, то це, безумовно, жаль. Мені думається, що на світі немає людини, більше шанованої народом як наш Тарас Шевченко. Я Вам раджу: відвідайте ці місця... Відвідайте..."

Вже ця перша мандрівка, заздалегідь спланована і визначена за домовленістю, збагатила Миколу Павловича особливо, передусім отим реальним відчуттям сутності рідної історії. А щодо останньої своєї мандрівки 1992 року він у статті "По священних місцях Кобзаря" зазначає: "Подумки ще й ще повторюю ту незабутню подорож і радію тому, що мав можливість побачити, пережити серцем щирість і доброту, гостинність земляків Шевченка, людей його краю. Радую мене, що віковична неволя не вбила в їх душах найсвятішого — людяності, доброти, які заповадав нам геніальний Тарас Шевченко" (газета "Волинь" від 10 березня 1994 р.).

Добре, що живі іскри духовності Миколи Куделі нині переймає, хоч і з деякими потугами, молода генерація — те покоління, якому суджено жити у новій вільній Україні.

Олекса ОШУРКЕВИЧ

“КОТИСЯ, ПИСАНКО!”

6 квітня 1996 року в м. Долинська Кіровоградської області відбулася науково-практична конференція “Культурна спадщина як чинник національного самоусвідомлення народу”. Особливістю цієї конференції полягає в тому, що вона була цілком присвячена ПИСАНЦІ. Після Міжнародного З'їзду писанкарів 3-6 вересня 1992 року, який відбувся в м. Києві, лише через чотири роки в Кіровоградщині знайшлися люди, які вирішили познайомити жителів цього південного краю України з майже забутою народною традицією — писанкарством, що занепало в цьому краї в кінці XIX — на початку XX століть.

На конференції присутні мали нагоду познайомитися з мистецтвом писанки Кіровоградщини XIX століття. Близько 250 писанок цього регіону виготовив за давніми писемними зразками долиньський художник Сергій Яковенко, який виставив велику колекцію і своїх авторських робіт, виконаних на високому професійному рівні за давніми народними технологіями: писанки, мальованки, шкрябанки, крапанки та ін. Крім своїх робіт, художник виставив і роботи своїх учнів з місцевої школи. В програму конференції увійшов і перегляд хронікально-документального фільму “Котиться писанка”, в якому автори режисер Сергій Яковенко і оператор Іван Половина зробили спробу дослідити стан писанкарства на Кіровоградщині, де чимало людей на питання: “Що таке писанка?” ніяково відповідали: “Не знаю”.

На конференції, яку відкрив заступник голови Долинської районної державної адміністрації Маруценко Віктор Григорович, свої наукові доповіді виступили провідний фахівець-етнограф Центру фольклору та етнографії Київського Національного університету ім. Т. Шевченка Анатолій БОГОРОД, старший вчитель образотворчого мистецтва СШ №1 та школи мистецтв Сергій ЯКОВЕНКО, викладачі Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування професор Світлана БАРАБАШ та етнограф Олександр БОСІЙ. На сторінках нашого часопису подасмо доповідь одного з членів нашої Громади Анатолія БОГОРОДА.

Анатолій БОГОРОД

ІДЕОЛОГІЧНА БОРОТЬБА НАВКОЛО ПИСАНКИ

Моє знайомство з писанкою відбулося дуже давно, але пам'ятною для мене є участь в етнографічній експедиції “Чумацькими шляхами” влітку 1992 року, яку очолював Василь Скуратівський. В цій експедиції мені випала щаслива нагода знімати два фільми про писанку: один — про “народження” писанки (в с. Криворівня на Івано-Франківщині), а другий — про “лікування” консервацію писанок (у Віженці на Буковині). Від Івана Демчука, жителя села Криворівня я вперше почув переказ: “Старі люди говорять: як в народі перестануть писанки писати і “гріти Діда”..., тоді і кінець світу настане”. Справжнє значення цього переказу я зрозумів, коли познайомився з працею Володимира Гнатюка “Колядки і щедрівки”, в якій він подає вислів, що побутував у гуцулів ще на початку нашого XX століття: “Доки писанки пишуть, доки колядки ходять, доти Віра Руська буде в світі”¹.

Мене з того часу ніколи не полишало питання: що ж то за така “Віра Руська”, яка може зникнути разом з писанками і колядками, і яке місце в ній відігравали ці гарно розписані яйця?

Крім родових легенд українського народу про появу людини на Землі, я почав збирати легенди про писанки і крашанки. Крім класифікації і технології виготовлення, мене цікавило також, і яке практичне використання мала писанка, крашанка в релігійному, святковому і буденному житті українців, а також — причини зникання цього дивовижного виду мистецтва і культури в нашому народі, зокрема в Східних і Південних регіонах України.

В релігійних традиціях багатьох народів, які ще не стали в'язнями тоталітарних світових релігій, знаходимо легенди про сотворення Землі і взагалі Всесвіту з Яйця². В нашому народі подібні легенди в чистому вигляді не збереглися, але відгомін таких легенд знаходимо в багатьох українських народних казках: “Казці про Яйце-райце”, “Казці про Жар-Птицю”, “Казці про Курочку-Рябу” та інших. Яйце в цих казках виступає також предметом, в якому криються величезні отари і череди худоби, розкішні палаци з коштовного металу і каміння та багато інших багатств і чудес...³

28 легенд про писанку, зібрані мною з писемних джерел і записані в різних областях (регіонах) України, відкрили чимало темних місць з історії писанки в Україні. Хоч ці легенди з'явилися в християнську добу (переважно 100-300 років тому), але й вони дали змогу простежити приблизний порядок їх появи і творення. Деякі з них були створені навіть в наш час...

Людей здавна дивувало, як з яйця, що з виду схоже і

подібне на звичайнісінький видовжений білий чи плямистий камінь, з'являється життя...

Як Свята Земля пробуджується навесні і скидає з себе білу оболонку снігу, як Свята Вода прокидається, ламаючи тверду прозоро-білу кригу, так і курча вилуплюється з твердої білої оболонки яйця, пробиваючи його своїм ще слабеньким дзьобиком. Помітили вони й те, що саме з курячого яйця народжуються майбутні провісники ранішнього Сонця і Ранньої Зірниці. Півня в народі вважали символом Бога-Сонця: навіть в українській народній загадці — "Сидить півень на вербі, спустив коси до землі", відгадка — Сонце з променями⁴. З яєць вилуплювалися птахи, споконвічні тотеми українського народу і зв'язківці між Раєм, де спочивають Душі наших Предків, і Україною; вони кожної Весни приносили вісточку від Предків, а в дзьобах приносили душі дітей, які в цьому році повинні народитися. По кількості лелек в народі гадали про кількість майбутніх немовлят. Нині ми бачимо, у що виродилося це повір'я. Про лелеку з немовлям у дзьобі говорять жартуючи, бо розуміють цей образ буквально...

З яйця народжуються також господарі підземного царства — плазуни і змії, яких очолює Змія-Царівна в золотій короні. Вихід усіх жителів підземного царства на поверхню землі був причиною святкування в українському народі в дохристиянські часи Благошщення — свята Матінки-Землі; саме з цього дня в народі починали обробляти Землю.

Вміст звичайного яйця нагадував будову Світу, яку в різних народах тлумачили по-різному: в одних випадках жовток яйця розглядали як символ Сонця, білок — як символ Води, шкаралупу — як Небесну Твердь; в інших варіантах космогонічних легенд, жовток був символом Землі, білок — символом Води, плівка — символом Хмар, а шкаралупа — символом Неба. Цікаве повір'я подає Ол. Афанасьєв: Орлине Яйце, падаючи в Море, розбивається: нижня частина шкаралупи стає Землею, верхня — Небом, білок — Сонцем, жовток — Місяцем, а що залишилося від Яйця, — Зірками⁵. Аналізуючи українські народні казки, Микола Сумцов подає і місцеве повір'я про Яйце: "В казках образ Сонця — Жар-Птиця може одним своїм пером освітити величезний Сад. Із Саду її викрадають, але вона встигає знести Золоте Яйце, яке потім стає новим Джерелом Життя, світла і тепла"⁶.

Можна наводити й багато інших легенд про яйце, але незаперечним було те, що саме з яйця народжувалися створіння, які могли легко підніматися до Неба і Сонця і бу-

ли посередниками між людьми і Богами.

Всі ці спостереження дали змогу Людині Природи помітити в цьому маленькому "камінчикові" велику Божественну Таємницю, великий Божественний Закон. Люди не могли левно знати, як творився Світ, але, знайомі з народженням птахів і особливо Півня, здогадувалися про народження Землі і Неба (Сварги) з подібного, але Космічного Яйця — символу Бога. Про це свідчать і легенди інших народів...

Побожне ставлення до яйця, його ритуальне використання в українських народних святах і обрядах на початку Нового Літа і протягом всієї Весни, а також в родинних святах: родинних, весілля і похоронах; в лікувальній і господарській магії українців, дає повне право твердити, що в українському народі з писанкою знайомі не одну тисячу років. І досі на території України знаходять керамічні (глиняні) яйця-брязкальця, які, ймовірно, використовувалися у весняних обрядах предками українців за декілька тисяч років до насадження християнства.

Не зважаючи на це, сьогодні й досі продовжують думати, що писанки і крашанки це суто християнські явища; згадують про звичай "христосуватися" в день християнської Пасхи. Науковці часто запевняють, що писанка — це символ воскресіння Ісуса Христоса, а червона крашанка — символ пролитої крові "спасителя". Спостерігаємо, як червона крашанка з символу Сонця, в християнські часи перетворюється в символ крові розп'ятого "Царя Юдейського" — Ісуса Христоса. Багато хто вже не уявляє писанки без зображення християнського хреста з продовженою нижньою частиною — символу страти і розп'яття, і без сучасних написів "Христос воскрес" або "Х. В.". Науковці не поспішають пояснити загалу те, що ні Христос, ні євреї, серед яких він був розп'ятий, ніякої традиції розписувати пасхальні яйця не мали, тим більше такі, які б символізували розп'ятого і оживленого Христоса.

З історії навернення українців-русичів у християнство знаємо, як християнські попи при допомозі місцевої державної влади викоринювали усі явища, прояви і символи місцевої віри — Українського Язичництва або Руської Віри. Подібне вони робили майже з усіма язичницькими народами, де проходив вогнений меч християнства. Поширювачі християнської релігії найжорстокіше винищували ті явища культури, які не були описані в текстах Біблії, зокрема в євангеліях.

Жодного разу в Біблії не згадується про ритуальне використання ні крашанок, ні дряпанок, ні писанок, тому і не могли хри-

стіянські проповідники шанобливо ставитися до цих святощів язичницького релігійного культу. А в нашому народі й досі зберігається з прадавніх віків вислів обережного ставлення до писанки: "носитися з чимось, як з писанкою". Колись писанки писали цілу Весну, тепер — три дні перед Пасхою. В країнах і народах, окупованих християнством, звичай писати писанки завмирає і лише в деяких митрополіях ще жевріє звичай дарувати розфарбовані в різні барви яйця, але вже без будь-якого значення. Дослідник писанкарства в с. Космач на Гуцульщині Д. Пожоджук вже на Міжнародному з'їзді писанкарів, в 1992 році повідомив, що "в Космачі живе нині писанкарів мабуть більше, ніж в багатьох областях України, разом взятих (...) Але тепер, на жаль, не кожна писанкарка може розповісти, що означає бодай один із символів"⁷.

І не дивно. Майже тисячу років тому замість місцевої легенди про народження Світу з Яйця, християнство принесло юдейську легенду про сотворення Світу богом Яхве за шість днів. З поширенням цієї легенди, яка записана в біблії, легенди і міфи про яйце зникли і забувалися або заховувалися в українських народних казках.

Про негативне ставлення церковників до ритуального використання яєць дізнаємося з послання ідеолога місцевого християнства кінця XVI ст. Івана Вишенського. "Пирогі і яйця надгробні всюди ліквідуйте..."⁸ — наказує він у своєму листі до князя Константина Острозького в 1599 р. Таким чином українцям заборонялося нести на гробки (на Проводи) колачі, писанки і крашанки, які присвячувалися душам покійних Предків, що відійшли у Світ Нав'я.

Микола Сумцов у своїй праці "Писанки" (1882 р.) подає таку легенду: "Жидівки, бажаючи схилити П'ялата до підписання смертного вироку Ісусу Христосу, дарували дітям Понтія П'ялата крашені яйця (с. 10)". Подібною за своєю суттю є і друга легенда, записана Сумцовим: "Писанки пишуть на знак того, що жиди мучили Ісуса Христа, то все його тіло "пописали", тобто побили нагайками" (с. Агапівка Куп'янського повіту)⁹.

Щоб викоринити в українському народі звичай писати писанки, попи такі легенди і поширювали в народі. Але цей звичай в народі тримався настільки сильно, що церковникам не залишалось нічого іншого, як долучити писанки до християнської Пасхи, точніше, дозволили приносити їх до церкви для "кроплення" (освячення).

Якщо в кінці XVI ст. Іван Вишенський ще виступав проти ритуального використа-

ння яєць, то вже в середині XVII століття француз Боплан мав нагоду спостерігати, як на Пасху за дві години богослужби в кошці єпископа набирається 5 або 6 тисяч яєць: "Єпископ мав приємність щлувати найвродливіших жінок і дівчат, які є в церкві. А коли бачить обличчя, яке йому не подобається, простягає для поцілунку лише руку. Так, як я оце розповів, робив у Києві митрополит, що зветься Могила, який є главою всіх єпископів; так само робить і найбідніший парафіяльний священик"¹⁰. З цієї розповіді Боплана довідуємося, як християнські попи різних рангів пристосували цей язичницький звичай злюбного характеру до своїх аскетичних обрядів. Але це також тривало недовго. Уже Микола Маркевич в 1860 році в своїй праці "Обычаи, поверья... малороссиян" (К., 1991 р. — С. 75) шкодує за тим, що в українському народі "... з псуванням моралі те, що було невинне стає соромливим... Тепер молоді парубки соромляться ставати в ігри з дівчатами, а дівчата соромляться їх приймати в своє коло. Скоро люди перестануть христосуватися у Світлий Празник, — робить він висновок і завершує, — Не знаю, чи можна вважати це покращенням моралі?"¹¹.

Щодо легенд про писанки, які записувалися в нашому народі, то показовим є дослідження етнографів і фольклористів, які повідомляють, що "перекази про походження писанок зустрічаються (в народі) дуже рідко. Переважно селяни не дають пояснень цьому звичаю. Найкмітливіші з народу на такі запитання відповідали одне й те ж: "Так здавна ведеться" або "Так уже повелось від початку світу"¹².

Майже в усіх християнізованих легендах тої-пори про писанку вже введена "тема жидів"; складається враження, що це жиди вихохали цей звичай розписувати і розкрашувати яйця і через християнство навчили всі інші народи. В цих легендах писанки пишуть, на зразок українських матерів, і мати Ісуса Марія, в інших — вони з'являються без будь-якої традиції або в руках Марії Магдалини, або в пеленах у жидів замість каміння, або перетворюються з каміння і грудок землі, "якими жиди кидали в Ісуса і Петра"¹³, або в кошику у співчутливого єврея-селянина замість звичайних яєць за те, що він допоміг Ісусу Христосу донести "хреста" на Голгофу для розп'яття¹⁴... Є легенди, в яких сам Ісус роздає писанки або жидівці¹⁵, або римлянам, що вартували його гробницю¹⁶. Найголовніше, що єднає усі ці легенди, це — походження з Ізраїля і символічна прив'язка до покарання Ісуса Христа...

Показовою в цьому плані є легенда, яку подає Степан Килимник в "Українському році...": "Пречиста Діва писала писанки цілу ніч без місяця і без свічки, і рано несла до Пилата, щоб викупити (?) Ісуса Христа. Але по дорозі дізналася, що Ісус вже вбитий та й упала, а писанки розкотилися по всьому світу."¹⁷

З одного боку церква робила спроби привласнити собі звичай писати писанки, а з іншого — всіляко продовжували боротися з обрядовим, ритуальним використанням писанок і крашанок в українському народі. Олександр Афанасьєв повідомляє, що "монастирські накази XVII століття забороняли селянам битися яйцями, що свідчить про те, що церковники вбачали тоді в цьому дії, огидні (християнській) вірі."¹⁸

Нині для народу продовжують витворювати все нові й нові християнські легенди, ускладнюючи колишні, довівши їх до абсурду. Ось, як в одному з варіантів попередньої легенди звичайні яйця стають писанками, а потім писанки стають дряпанками. На Міжнародному з'їзді писанкарів одна з доповідачок виголосила таку легенду: "Коли було схоплено Ісуса, Марія прийшла до Понтія Пилата з проханням віддати їй сина. За звичаєм (?), за це вона принесла у фартушку дари 12 яєць, тобто те, що у неї було. Пилат вагався, він боявся юдеїв. Нарешті він відповів: "Ні, я не віддам його тобі". З розпачу у Марії опустилися руки і писанки покотилися (?) по бруківці. Від цього на них з'явилися подряпини..." Свою розповідь ця дослідниця завершила словами: "Великодні яйця символізують, перш за все, воскресіння Ісуса, але їх апотропеїчна роль зберігалась з часів язичництва".¹⁹

Невже сьогодні, коли вже вчені всіх країн довели язичницьке походження писанок і крашанок, й досі не припинилися ідеологічні змагання навколо питання: що насправді символізує писанка?

Якби писанка сама могла розповісти про свою долю, то ми почули б набагато жакливіші пригоди з її життя.

Якщо українець-язичник прикрашав тло яйця символами Сонця, Місяця, Зірок, квітів і зілля, священних птахів і тварин, символами Землі і Води, безкінечниками і Сваргами, то вже українці-християни вперше нанесли на неї образи юдейської міфології, зокрема закривавлене розп'яття "великого мученика"; споруди християнських культів — церкви почали заступати зображення Дерева Життя. Мимоволі згадуються слова Ф. Нітше, написані в 1888 року в "Антихристі": "Християнська церква нічого не залишила

незайманим, до чого б не доторкнулася — все зіпсувала"²⁰. Навіть комуністи почали зображати на писанках портрети вождів більшовицької революції: Леніна, Маркса, Сталіна і п'ятикутні зірки...

З того часу, коли писанка втратила своє сакральне значення, люди перетворили писанкарство у звичайнісіньке ремесло і почали зображати на яйцях все, що спадало їм на думку. Природні барвники були замінені штучними, хімічними. Якщо традиційні писанки мали обмежену кількість барв, чітко визначене призначення: на врожай, на плодючість, на дощ, на кохання, на лікування, на подарунок, на захист від усього лихого і шкідливого; писанки були символічними молитвами, замовляннями і образами, то сучасні писанки починають нагадувати картини: кількість барвників необмежена і дуже часто мотиви різних за змістом традиційних писанок зведені вже в одну. Найголовніше правило, яким сьогодні керуються писанкарі — вразити глядачів неповторністю і неподібністю вигаданих візерунків і орнаментів; на писанках стало вже нормою малювати портрети, пейзажі і, навіть, детальні картини з народного чи церковного життя та побуту.

Нині науковці роблять спроби виробити універсальну класифікацію писанок, але продовжують з'являтися все нові й нові, невідомі в минулому технології і способи виготовлення писанок. Створені зображення на писанках вже давно вийшли за межі традиційних малюнків. Сьогодні писанкарі використовують для писання писанок яйця майже всіх птахів і навіть страусині; почали вже розписувати яйця зміїні і крокодилячі. Хіба що яйця динозаврів ще не розписували майстри писанкарства. Візерунки на шкаралупу накладають не тільки воском і фарбами, а й бісером і, навіть, кольоровими нитками (витвір 90-х років ХХ ст.)... Поняття писанки вийшло вже за межі звичайної шкаралупи. Зображення яйця роблять з кераміки, фарфору, скла, кольорових і дорогоцінних металів і каменів, дерева і воску...

Цікаво, які ще новинки з'являться в писанкарстві? Якщо в минулому писанки розписували віщі люди, переважно жінки, то з поширенням християнства, хто тільки не займався цим ремеслом.

В наш час почав поширюватися спосіб розписувати писанки на видутому яйці. Спочатку вони з'явилися на виставках, потім на полицях крамниць, а тепер вже роздаровуються "на щастя, на здоров'я"...

Де і коли вперше видули яйце для писанки? В природі відомо, що деякі види зміїв

висмоктують вміст пташиних яєць, проколовши в них непомітні дірочки. В людському суспільстві звичай видувати яйця з'явився в християнських монастирях, де їх розписували порожніми для зберігання і продажу або, замість природнього вмісту, почали вливати розтоплений віск. Нині цей звичай вийшов за межі монастирських мурів. Недавно мені доводилося чути, що в порожню писанку вже дехто вливає розплавлений свинець...

Чи можливе було таке святотатство в язичницькі часи, коли саме за природній вміст людина шанувала яйце як символ відродженого життя, символ Багатства, символ Бога. Саме повним яйцем (а колись і писанкою) українські знахарки "викачували" хвороби, освячували зерно для посіву; "билися" крашанками на Великдень, та інші весняні свята. Писанки обносили, як оберег, навколо хати, поля, череди домашніх тварин, навколо полонин та пасовищ; підкладали під стріху хати від пожежі, до вулика, де знаходилася матка, до місця, де телилася корова чи вівця. На писанках гадали на врожай, на здоров'я, на кохання; ними ворожили і причаровували... А що зараз ними роблять?

Колись в нашому народі добре знали, а гусули пам'ятають і досі, що подарувати когось порожню писанку означало: жінці на безпліддя, господарю на злидні й порожнечу в господарстві, маленькій дитині на припинення росту і розумового розвитку, а хворій людині — на смерть. Якщо колись з недобрими намірами зловмисник підкидав порожні яйця, то тепер люди, переважно від невігластва, дарують своїм друзям, а ще

краще, купують для себе і своєї сім'ї за власні гроші гарненькі символи безпліддя і злиднів. Якщо колись видування яйця-писанки вважалося гріхом перед Богом і людьми, то тепер це стає нормою писанкарства в Україні і в світі. Але, чи можна такий стан речей вважати розвитком писанкарства?

- ¹ Гітцко В. Ковчези і шкідливі — Т. 1. — Львів, 1914. — 270 с.
- ² Мифы народов мира. Энциклопедия. — Т. 2. — М., 1992. — С. 681.
- ³ Дунасвська Д.Ф. Українська народна казка. — К., 1987. — 127 с.
- ⁴ Сумцов Н. Писанки. — Харьков, 1892. — С. 44; Українські приказки, прислів'я і такс інше. Уклад М. Номис. — К., 1993. — С. 635-663.
- ⁵ Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу? В трех томах. — Т. 1. — М., 1994. — С. 535-536.
- ⁶ Сумцов, названа праця. — С. 5.
- ⁷ Матеріали науково-практичної конференції "Писанка — символ України" з міжнародного з'їзду писанкарів 2-7 вересня 1992 року. — К., 1993. — С.79.
- ⁸ Вишнєвський І. Вибрані твори. — К., 1972. — С. 52.
- ⁹ Сумцов, названа праця. — С. 9-10.
- ¹⁰ Боллан Г. Л. Опис України. — К., 1990. — С. 81.
- ¹¹ Маркевич Н. Обычай, поверья... малороссиян. — К., 1991. — С. 75.
- ¹² Килимник С. Український Рік у народних звичаях в історичному освітленні. — Т. 3. — Вінніпег, Торонто, 1962. — С. 205-206; Сумцов, названа праця, — С. 10-11.
- ¹³ Воропай О. Звичаї нашого народу. — Т. 1. — К., 1991. — С. 383-384.
- ¹⁴ Воропай, названа праця. — С. 383.
- ¹⁵ Килимник, названа праця. — С. 207.
- ¹⁶ Воропай, названа праця. — С. 382-383.
- ¹⁷ Сумцов, названа праця. — С. 9; Килимник, названа праця. — С. 206.
- ¹⁸ Афанасьев, названа праця. — С. 537.
- ¹⁹ Матеріали. — С. 25.
- ²⁰ Нішке Ф. Аптекарят // Сварок. — Вып. 2. — К., 1995. — С. 15.

ЗАГАДКИ:

Стоїть хлівець повний овець, межи ними товстий баранець.

(гали і коваланди 'вардари)

З хрестом, а не могила, живих людей схоронила.

(вардари)

Гарна, як молода, а сумна, як покійниця.

(вардари)

Чотири жиди по шматі кроїли, та одну ярмолку пошили.

(вардари і коваланди)

ВІДРОДЖЕННЯ РІДНОЇ ВІРИ

ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ ПОНАДНАЦІОНАЛЬНОЇ ВІРИ

Володимир ШАЯН

Кожна велика віра виростає далеко поза межі тієї нації чи навіть племені, яке дало її початок. Кожна велика віра має тенденцію стати універсальною. Численні бої, завоювання, поширення панування народу над народом, світове поширення поодиноких вір має в своїй основі оцей простий факт, щоб саме їх віра ставала якоюсь мірою ширшою, і щоб саме в процесі ширення цієї віри, відбувався процес росту даної нації.

Найпростішими прикладами в цьому разі є поширення християнства і ісламу. Обі віри стали всесвітніми і обі заповнили частину світу. При чому, християнство і іслам мають ще виразне прагнення стати універсальною вірою цілого людства. В моїй праці про Свантевита, я яскраво показую один розділ із ширення християнства серед північно-західних слов'ян. Загальні позиції про це написані в "Проблема Української Віри".

Це прагнення універсальності разом із тим має певну історичну концепцію. Саме концепцію національного чи групово-національного НІГЛІЗМУ, себто заперечення існування націй, як окремих творчих підметів історії. Отже, всі нації — якщо це було б можливим — мали б стати одним стадом овець під одним пастирем в Римі. Народи порівняні тут до овець. Для деяких із тих овець було потіхою чи надією бути в одній стайні. Навіть ця одна стайня була для них розрадою чи надією. Це діялося зокрема серед закарпатських народів, де християнство ширився силою меча, заганняючи інші народи, як овець, у спільну стайню.

Отже і українська нація мала б розплестися в цій чужій стайні. Ця чужа стайня —

це сьогоднішні колгоспи, де українці постійно виховували наглядом — на цей раз не християнськими, — але з НІГЛІСТИЧНОЮ програмою марксизму, мали б перестати існувати як нація, яка прагне поглищувати інші нації саме за допомогою їх "універсальної програми".

Універсальна вона тільки для інших, а не для пануючого народу. Універсальна для поневолених. Вигідне знаряддя для нищення української і інших національностей. Українці відчувають це своїм інстинктом і бороняться слушно, і зовсім слушно, перед таким НІГЛІСТИЧНИМ УНІВЕРСАЛІЗМОМ.

Саме тому, що я бачив таку загрозу в історії — саме тому, що я бачив роллю християнства в українській історії чи то за доби Візантії, чи то за доби могутності Риму, чи то за доби могутності Третього Риму — себто Москви. Підкреслюю сто разів — саме тому — я вирішив відновити і пробудити до нового життя нашу старинну дохристиянську віру. Ця віра постала і вже — надиво — за мого життя вона є доконаним фактом. В основі мого рішення було таке розуміння історії людства.

Що станеться, коли відновиться українська національна віра?

Що станеться? Це видно вже сьогодні. Всі інші найближчі до нас народи підуть за нашим прикладом. Вони скинуть духове ярмо Риму, чи Москви у виді комунізму. Вони підуть за нами. Як? А отак, як за Шевченком пішов Янка Купала. Отак, як за відродженням української державності іде відродження інших слов'янських правдувань до державності. Ми навіть тут не все були

першими, хоч самі ми нашими подвигами вчинили і показали дійсність ошого шляху.

Вже за мого життя я бачив, як під впливом моїх праць про Ригведу постали — слаббі щоправда — проліски подібних рухів серед інших народів. Вам відомо із моєї кореспонденції, що вже сьогодні існує сформований рух, рівнобіжний до нашого, на терені латвійської нації.

Чи це нас обходить? Це питання, чи ми зрінемося ролі Святого Київа, як осередку не тільки для відродження української нації і її віри, але як духового осередку для інших рухів, які за нашим взором і за нашими кличами повстануть.

Це питання чи вже на самому початку ми зрікаємося первородності нашої ІДЕЇ. По-перше — це неможливе. Бо це вже історичний факт, що ця ідея постала в моїй програмі в 1934 році. Цього факту вже ніхто з історії не змаже і не вичеркне. Це факт.

Як же мали б існувати нації в майбутньому?

По-перше, вони мусіли б існувати як вільні й державні нації. По-друге, мусів би існувати і лад, і сила, і воля, а тому їх власна сила мусіла б цю волю і державність для них забезпечувати.

Ми не втечемо від цього політичного питання. Поодинокі люди можуть запорпати голову в пісок і сказати — це нас не обходить. Це політична справа. Але ж котра віра не мала політичної програми? “Піддайтеся взорові” — це теж політична програма на час поки один пастир сяде на троні царства. Має бути ЦАРСТВО — увага, саме ЦАРСТВО — хоч Боже на землі, отже один цар, — один ЦАР — в Римі чи в Москві, — хто переможе: і одне царство.

Ми вже бачили царство, яке називалося Святе Римське Царство Німецького Народу. Отже, не втечемо від політичного питання і не втечемо від боротьби за визволення. Хіба що зрадімо свою націю і скажемо: — Це нас не обходить — це політика. А покищо будьмо рабами чи користаймо із хвилевої волі, яку нам дають сильніші держави із програмою волі. На ці питання відповіла вже ясно Леся Українка.

Отже мають бути вільні народи і вільні держави!

Народи мають волю творити свою власну віру!

То ж ми творимо Українську Рідну Віру, разом із тим, як я вже показав, — ми не можемо ані спинити її поширення, ані заборонити іншим народам шукати своєї віри саме там, де ми, — у її спільному прадавньому і правдивому коріневі. Себто, в добі протослов'янської і протоіндоевропейської

культури і цивілізації.

ВІДРОДЖЕННЯ НАШОЇ ВІРИ.

Я вже вказував, що відродження віри як системи і як теології неможливе із сімох назв, які стрічаємо в хроніці. Немоżliве, бо затрималися голі назви і жодного змісту, або ж завбогий для системи.

Відродження, яке сталося, було рівночасно ВІЩИМ ВІДТВОРЕННЯМ із студій, а також із творчого НАТХНЕННЯ ПРОРОКА чи ВІЩУНА.

Можна його відкинути або прийняти, але не можна прийняти ось таку капочку, капличку, як тільки сама назва.

Дажбог — означає БОГ ВОГНЮ. ДАЖ від старого кореня ДАІГ — горіти, горіти вогнем. Слово БОГ — означає ТОЙ, ЩО РОЗДІЛЮЄ ЩАСТЯ, ДОБРО, ДОЛЮ, БАГАТСТВО; ДОБРИЙ БАТЬКО.

Це БОГ, найближчий до родини, до домашнього вогнища, і тому найпопулярніший у цій своїй назві й у цьому своєму виді. Але ж це ані не єдина назва, ані не єдиний вид Богопочитання у нашій старині.

Отже, читаємо і про ХОРСА, — читаємо про ПЕРУНА, читаємо про СВАРОГА і СВАРОЖИЧІВ, читаємо про ЛАДУ. Що ж? Зміст їх природи пропав чи забувся, залишилися ДОМОВИКИ і МАВКИ. Залишився — найнижчий рівень істот, що в нас дома, що коло нас у лісі, в полі чи в річці. Залишилася народна форма фольклору. Правда, це скарб, завдяки якому ми збереглися, але це не є найвища форма Богопочитання чи розуміння Божества нашими прапредками.

Саме висоту їх віри я відтворив із студій і натхнення.

А ось один блазень, для своєї лише популярності, сягне до цього найпростішого виду і скаже: “Це є народна віра. Доволі, одне слово, одна назва ДАЖБОГ і вже є наша віра. Все інше залишаємо, як самі знаєте. Нічого про це не говоримо, щоб бути популярними. І от вже є віра.” Ясно Вам, що тут будемо вічно пасти задніх, бо думка інших народів буде сягати глибше і буде теж жити досягненнями споріднених думок в історії.

Бо боротьба із християнством триває вже цілими віками.

А що ж із назвою БОГ?

Наше БОГ — це несумнівне Датель-Розпреділовач; я писав, що Бог має тисячу назв. Всі ці назви виявляють, як Його розуміли народи.

А який він сам?

Саме тут приходить моє слово, яке розкриває його сутність із тих тисячних відзеркалень його у свідомості поодиноких націй

в історії.

Якої ж назви уживаємо в нашій релігії?

Уживаємо одну і тисячу. Ви вже стрінулися із деякими в моїй творчості. А найважніше, ви вже стрінулися із фактом многазвивності БОГА — тут я уживаю нашої назви, яка стала загальною на ґрунті слов'янських і споріднених з ними народів, хоч на іншому ґрунті вона не набрала загального значення, але залишилася в старому визначенні індивідуального характеру Божества.

Чи будемо сперечатися за назву? Котра найрідніша? Спитайте Лицарів Святослава, за якого Бога вони вмирили?.. Вони скажуть ПЕРУН... Спитайте селянина в домашньому його вогнищі... Він скаже ДАЖ-БОГ... Спитайте Жреця у храмі найвищому... Він скаже СВАРОЖИЧ СВАНТЕ-ВИТ... Спитайте жінки, що творить рід, вона скаже — БОГИНЯ ЛАДА... Спитайте хлопців у день радості і сили Сонця... Вони скажуть КУПАЙЛО... Спитайте тих, що пасуть череди, вони скажуть — ВЕЛЕС... Спитайте тих, що глядять на могутній ріст всіх паш і пшениці... Вони скажуть ЯРИЛО. Яр-Ярило і Юр-Юрій це від одного протослов'янського кореня. Ви його розумієте і не треба мелі писати цілої праці.

Чи ще будемо сперечатися, як називати нашого Бога? Я вже казав вам, молисья як знаєте і називайте як знаєте, та не творіть такого, щоб ділитися за людськими словами. А за цими спорами криється злочинна анархія, або божевільні амбіції, або просто причаїлася зрада.

Отже, не будете сваритися із-за назви Всевишнього Сварога. Він їх має стільки — скільки його проявів існує і Вселенній. Його називають теж у інших світах. Напевно називають!

Що це значить визволитися? Це значить скинути ярмо! Вже сьогодні знаємо, що мусимо це самі зробити. Чужинці цього не зроблять. Щобільше. Вони вже сьогодні думають, як нам нове ярмо накинати, на випадок, якби ми самі не визволилися. Вороги не бажають, щоб ми самі визволилися. Отже, що станеться, як ми визволимось? Тоді білоруси, словаки, хорвати, чехи досягнуть за нами легко і без труду своєї волі. Тимбільше тоді дехто з поляків подумає, чи не відновити нашу неволю, а їх імперію.

Відповідь буде в нашій свідомості і силі. Отже, наша воля буде немов автоматично їх волею. Наша боротьба є їх боротьбою, хоч не всі це розуміють.

Не треба буде боротися окремо за нашу волю і державність, а окремо за білоруську і

словацьку. Вони вже сьогодні кажуть, що не можуть мріяти про свою свободу без нашої і надіються на нас — не дуже то помагаючи нам.

Тепер ясно. Наша свобода, самим фактом розбиття московської імперії, визволить інші народи. А, однак, із нашої боротьби, із нашого пролиття крові, скористають всі інші народи. Це та сама справа. Не будемо два рази проливати кров. І не можемо теж сказати: Проливаємо кров тільки за себе. А ви журіться про себе. Бо хоч би ми так сказали і так хотіли — то не можемо нашої боротьби обмежити до нас самих. Бо ж за нами підуть хоробрі вірменці і грузини, як я писав нещодавно в моєму заклику: "Європо Збудися!" Отже, це пробудження може нам тільки допомогти. Ми більше крові не проллємо від того, що пробуджуємо Європу.

ВІРА.

Тепер зрозумієте, що те саме є із справою віри. Раз вона відродиться і зачне жити, як староукраїнська, вона рівночасно зачне жити, як старослов'янська. Щобільше! Вона рівночасно зачне жити, як протоіндо-європейська. І це станеться само собою, як тільки розвалиться християнізм. А він вже видимо розвалюється і кінчиться.

Отже, це та сама праця. Та сама боротьба. Відроджені старинні віри постануть тільки після відродження нашої Рідної Віри... і після християнізму, як потуги. Після визволення із духової неволі!

Як бачите, що "інтернаціоналізмом" спекулюють наші вороги, спекулюють на темноті, і їм вже вдалося до деякої міри збаламутити, чи викликати хитання. Коли наша віра і наші храми постануть у Святому Кніві, то яка ж більша слава, коли ця Святиня буде також Святиною для інших націй, що з нами боролися, чи будуть боротися за самоствердження націй і їх волю та державність рівночасно. Чи будемо "старшим братом"? Звичайно не в московському розумінні, але в українському розумінні, так! Не силою зброї — хоч вона потрібна державі, — але силою дружності і любові, як теж авторитету. **ЯК ТЕЖ СИЛОЮ ЗБРОЇ, ЯКА ГОТОВА ЇХ І НАС СПІЛЬНО БОРОНИТИ ПЕРЕД СПІЛЬНИМИ ВОРОГАМИ.**

ВІРА — її спільнота має міцну основу для сили держави, як твердині ЛАДУ і ВОЛІ.

Друкується за виданням: В. Шаян. Віра Предків Наших. — Гамільтон — Канада, 1987 р. — С. 877—883. — (скорочено).

ЕТНІЧНА ВІРА УКРАЇНЦІВ І ДОЛЯ ДЕРЖАВИ

Універсальна авторська програма доцента кафедри українознавства
Українського інституту підвищення кваліфікації
керівних кадрів освіти **Галини ЛОЗКО**

Обсяг варіативний (від 6 до 36 годин)

(Дослідження дохристиянської релігії українців, її відображення в ментальності народу, духовній культурі та ідеології держави. Програма пропонується для підвищення кваліфікації керівників кафедр і центрів українознавства, викладачів народознавства, вчителів вищої категорії).

I. ЕТНІЧНІ ТА СВІТОВІ РЕЛІГІЇ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ.

Індоевропейська спільність і спадщина ведійської культури в Україні. Богознавчі концепції праукраїнського язичництва та їхнє відображення в міфології, пам'ятках писемності та мистецтві. Модель світобудови (космосу, Богів, суспільства). Метафізика жертвовності в давній релігії. Дуалізм світотворчих основ (лад — хаос) у світогляді праукраїнців. Родові легенди та їхня роль у формуванні національної самосвідомості українців. Вербальна магія та її розвиток у фольклорно-обрядовій поезії українців. Вплив світових релігій на природний розвиток етнічної релігії.

(Лекції: 2 год. — 12 год.)

II. НАСЛІДКИ РЕЛІГІЙНОЇ БОРОТЬБИ В УКРАЇНІ.

Насильницьке навернення киян у християнство та суперечливість літописних повідомлень (неканонічність акту охрещення). Повстання волхвів та тенденційний розгляд їх імперською наукою. Трансформація язичницького православ'я в християнське православ'я (термінологія як одна з граней ідеологічної боротьби). Боротьба християнської церкви з інакомисленням. Міжконфесійна боротьба в Україні. Двовір'я та релігійний синкретизм. Боротьба егрегорів та роздвоєння особистості. Відрив від геокультури та свого егрегора, зміна ментальності, втрата духовних орієнтирів та вплив цих факторів на долю нації. Відродження етнічних релігій — повернення національної духовності, шлях до консолідації.

(Лекції: 2 год. — 12 год.)

III. РЕЛІГІЯ СВОБОДИ — ЧИ РЕЛІГІЯ РАБСТВА?

Тематичні дискусії: 2 год. — 12 год.

ПРОБЛЕМНІ ПЛОХИ:

1. Світоглядні аспекти:

Одухотворення природи — чи відчуженість від неї?
Радість життя — чи аскетизм (відречення від життя)?
Геокультура — чи “загальнолюдські” цінності?

2. Теологічні аспекти:

Монотеїзм — політеїзм (чи існують критерії “вищості” і “нижчості”)?
Понятійна відносність Добра і Зла.
Людина і Бог (“сини Божі” чи “раби Божі”, впевненість чи “страх”, активність чи пасивне “упокорення долі” та ін.).

3. Ідеологічні аспекти:

Рідне “поганство” і чужа “святість” (акценти).
“Криза язичництва” — чи криза ідеології?
Інтернаціональна духовність — чи національна культура?

Підсумки дискусій.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ до спецкурсу

1. З'ясуйте терміни: "поганство", язичництво, дохристиянські вірування, народовір'я, рідна віра; визначте їхні етимологічні та семантичні акценти.
2. З'ясуйте поняття: політеїзм, монотеїзм, генотеїзм; чи можна з повним правом віднести християнство до монотеїстичних, а язичництво — до політеїстичних релігій? Обґрунтуйте думку.
3. Що вам відомо про пантеон українського язичництва (імена Богів, їхня кількість, родовід, функції, взаємозалежність тощо)?
4. Назвіть Богів роду і шлюбу в слов'ян; які Ви знаєте легенди і обряди, присвячені їм?
5. Схарактеризуйте культові споруди язичницької доби та основні особливості богослужбових традицій українського язичництва.
6. Назвіть відомі вам документи про боротьбу християнської церкви з язичницькими віруваннями, обрядами, світоглядом, представниками язичницьких культів (волхвами, знахарями, чаклунами тощо).
7. Поясніть символіку трьох сфер у Дереві Життя (верхів'я, стовбур, коріння) та в статуї Світовида (Збруцький кумир).
8. Назвіть відомі Вам назви українського Зодіаку, місяців, тижнів; пригадайте легенди чи повір'я, пов'язані з зоряним небом.
9. Які фази Сонця і Місяця стали основою язичницького календаря? Обґрунтуйте думку про космічне значення аграрно-магічного календаря українців.
10. Порівняйте основні теологічні засади Рідної Віри та РУНвіри; які, на Вашу думку, головні їхні характеристики (давня, традиційна, етнічна, відроджена, реформована, неорелігія, секта тощо)?

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (за вибором)

1. При нагоді запишіть народні перекази, повір'я про календар, назви місяців, звичаї, пов'язані з днями тижня, обрядові пісні, замовляння-молитви тощо.
2. Складіть порівняльну таблицю язичницького і християнського календарів, підкресливши ознаки двовір'я в обрядах.
3. Складіть родовідну схему українських язичницьких Богів з вказівкою, де можливо, їхніх генетичних чи функціональних зв'язків.
4. Зобразіть (доступними вам засобами: малюнок, вишивка, скульптура тощо), як ви уявляєте культове зображення одного з Богів чи Богинь українського язичницького пантеону.

👉 **Читайте** 📖 **Читайте** 📖 **Читайте** 📖 **Читайте** 📖

1. Лозко Г. С. Українське язичництво як джерело побутового релігійного синкретизму.— Автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. філософських наук.— К., 1996 р.
2. Галина Лозко. Рідна Віра // Дивослово. Українська мова і література в навчальних закладах. — 1996, № 5—6, ст. 25—28.
3. Етнічна Віра, духовна культура і доля держави. — Інтерв'ю з Галиною Лозко вів Вадим Шапошник // Вечірній Київ, 1996, 14 червня.
4. Руслан Морозовський. Україножери в програмах та символах // Молодь України. — 1996 р., 14 червня.

НАС ЗАПИТУЮТЬ

Чи РУНВіра це язичницька Віра наших Предків, чи це щось інше?

Тетяна Кондратюк із Закарпаття

Подасмо порівняльну таблицю, з якої читачі зможуть довідатися про основні засади обох релігій.

РІДНА ВІРА	РУНВіра
<p>Назва: Українська Рідна Віра (етнічна релігія), Українське Язичництво</p> <p>Віруючі: Рідновіри, Язичники</p> <p>Священики: Волхв, волхвиня, проповідник, проповідниця</p> <p>Сутність: Традиційна (стародавня, предківська) Природня (вироблена українським народом впродовж багатотисячолітньої історії) Генотейстична (Бог єдиний і множественний у своїх проявах: Сварог, Род, Перун, Дажбог, Велес, Лада, Купайло та ін.) Місце появи: Україна Період існування: від трипільської доби, понад 7000 років Ідея Відродження: 1934 рік в Галичині Календар: астрономічний (сонячно-місячні свята природного циклу) Геологічна література: Велесова Книга, Волховник, "Правослов: молитви до Рідних Богів", "Віра Предків наших" (В. Шаяна)</p> <p>Історичне значення: повернення традиційної релігійності й обрядовості українців шляхом дослідження і впровадження автентичних (первинних) джерел, перевірених тисячоліттями.</p>	<p>Назва: РУНВіра, (Рідна Українська Національна Віра), Силенкова Віра, силенкіянство</p> <p>Віруючі: Рунвісти, силенкіяни</p> <p>Священики: рунтато (рідний український національний тато), рунмама (рідна українська національна мама)</p> <p>Сутність: Неорелігія (нова, сучасна "реформована") Штучна (створена Левом Силенком, який проголосив себе пророком і учителем). Монотейстична (скасування всіх предківських Богів, проголошення абсолютного монотеїзму з використанням імені Дажбога). Місце появи: США Період існування: від I Собору рунвістів у США, з 1972 року Ідея створення: 1963-65 рр. в США Календар: довільний, складений Л. Силенком (напр., Різдво пророка Лева Силенка, День Гніву) Геологічна література: "Мага Віра" (Л. Силенка), "Навчання (катехизис), пісня, молитви", "Священна книга обрядів", "Святе вчення: Силенкова Віра в Дажбога" (Л. Силенко)</p> <p>Історичне значення: створення нової релігійної обрядовості з використанням деяких елементів народної і церковно-християнської обрядовості.</p>

"Моє рішення відновити Староукраїнську Віру постало в 1934 р. на Гуцульщині, в часи мого перебування на горі Грехіт... Отже, це мусить бути синтез Старої Віри з найсучаснішим становищем науки, зокрема філософії." (В. Шаяна, Віра Предків наших, стор. 68—69).

"Спитайте лицарів Святослава, за якого Бога вони вмирили?.. Вони скажуть — за Перуна. Спитайте селянина в домашньому вогнищі... Він скаже — Дажбог. Спитайте жреця у храмі... Він скаже — Сварожич Світovid. Спитайте жінку, що творить рід... Вона скаже — Богиня Лада. Спитайте хлопців у день сили Сонця... Вони скажуть — Купало. Спитайте тих, що пасуть череди... Вони скажуть — Велес...

Отже, не будемо сперечатися із-за назви Всевишнього Сварога... Він їх має стільки, скільки проявів його існує у Вселенній" (Віра Предків наших, стор. 88).

"Бог єдиний, вічний, багатопроявний, багатоіменний, як Світ, створений ним, що є багатопроявною Цілісністю і множественною Єдністю одночасно" (Волховник, карб четвертий).

"Називати дохристиянську релігію України (Русі) поганською, значить глумитися з неї: князю свою віру не звали поганською. Її називали поганською чужинці. Достойний українець ніколи не буде оцінювати віру своїх батьків оцінкою чужинців." (Л. Силенко. Мага Віра. — С. 466).

"Віра в Дажбога немає нічого спільного ні з паганством, ні з неопаганством, ні з ідолопоклонством" (Л. Силенко. Мага Віра, стор. 1348).

"Не потрібні мені боги більші чи менші, які жили в уяві моїх далеких любих Предків" (Л. Силенко. Я вірую).

"На I Соборі в 1972 році Ми однозначно заявили, що Ми "не визнаємо жодних поганських Богів..." (Що українець повинен знати, стор. 28).

"Мені б хотілося остерегти інтелігенцію України: доброді! Не дурманюйте самі себе... Ви, почувши слово "Дажбог", кажете й пишете: "Та це ж старослов'янський Бог. Це поворот до багатобожжя..." НІ, ТИСЯЧ РАЗІВ НІ! Це нова релігія..." (Т. Лисенко. Вступ // Самобуття України, 1995 р., ювілейний випуск. — С. 376).

* Точної дати в літературі силенкіян немає

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА МАТВІЄНКА

6 березня 1996 р. українська фольклористична наука втратила непересічного музикознавця Володимира Олександровича Матвієнка. В його архівах зберігається кілька тисяч українських народних пісень, близько ста українських весільних обрядів з різних регіонів України. Почавши свою дослідницьку діяльність в тридцятилітньому віці, він ніколи не зраджував цю справу. На 61-му році свого складного і неспокоїного життя він через хворобу залишив світ Яви, світ людей і перейшов у СВІТ НАВ — світ Предків.

Майже весь архів цього сумлінного і порядного збирача-фольклориста залишився невидрукованим. Небагато однопумців мав за життя Володимир Олександрович, адже не завжди його думки і судження збігалися з офіційно прийнятими. Тому нині завданням його учнів, однопумців і всіх шанувальників духовної спадщини українського народу є видання всього дослідженого В. Матвієнком цінного фольклорного матеріалу для сучасних і майбутніх поколінь українців. Цим ми зможемо принести спокій Душі фольклориста, який за життя так і не дочекався побачити свої праці видрукованими.

Людина з абсолютним музичним слухом, Володимир Матвієнко знав напам'ять безліч обрядових українських пісень, якими щедро ділився з багатьма фольклорними колективами. Його лекції слухали студенти консерваторії, студії хору ім. Г. Верьовки, Київського університету ім. Т. Шевченка, а його пісні співають в народі, вважаючи їх народними. Одна з них "Ой розвивайся, та зелений дубе...", інша загальновідома пісня "Цвіте терен" є музичною обробкою В. Матвієнка.

Я завдячую Долі, яка звела мене з цим

неординарним чоловіком. Усі наші бесіди були цікавими, хоча говорив він і те, з чим я погоджувався не завжди. Але він ніколи не нав'язував своїх власних думок, у спілкуванні досконало володів етикою збирача-етнографа, яку й досі не виробила сучасна фольклористична наука. З греко-католиками він ставав "греко-католиком", з православними він був "православним", легко спонукаючи співбесідників до розмови, переймаючи у них давні українські пісні, легенди, казки, замовляння та ін.

Але, починаючи свій курс "Українська народна музика" Володимир Олександрович говорив: "Українська народна музика в своїй основі є Язичницькою. І християнство, і комунізм користувалися здобутками язичницької культури українців для своїх ідеологічних цілей, постійно знищуючи пам'ять про творчий світлий світогляд українців..."

Читаючи лекцію про українське музикознавство, він намагався розглядати його в комплексі з іншими темами, які розкривали глибинні таємниці українського духу; розповідав про давню язичницьку віру, про ті неправні втрати, які завдало їй християнство, про звичаї й релігійні праукраїнські свята й обряди, про архітектуру та образотворче мистецтво, не забуваючи також про сучасний стан, хвороби та збочення національної культури через чужинецькі спотворення.

Він ніколи не забував нагадувати своїм слухачам, що українці можуть вилікувати самі свою духовність лише при одній умові: коли повернуться до своєї національної релігії — єдиного джерела української культури. Тому він і присвятив своє життя збиранню і дослідженню чарівних діамантів українського фольклору. Він не боявся сказати:

"Я ВЖЕ ТРИДЦЯТЬ РОКІВ ЯЗИЧНИКИ!"

До нашого часопису Володимир Олександрович готував статтю про веснянкові обряди, та не судилося... Ніби передбачаючи майбутнє, Володимир Олександрович попросив записати розмову з ним на різні теми української минувшини, зокрема про язичницькі обряди. Це і було його останнім інтерв'ю, записаним у січні 1996 р., коли йо-

му виповнився 61 рік. Звичайно, ця інформація не може претендувати на наукову точність, бо в ній не було названо жодного прізвища інформатора, тому це швидше роздуми про давню язичницьку минувшину українців, або навіть свідчення її живучості в нашому народі. Стилістику тексту залишаємо без змін. Хай ця публікація буде данною пам'яті нашому духовному побратимові.

Анатолій БОГОРОД,

провідний фахівець-етнограф Центру
фольклору та етнографії Київського
національного університету ім. Т. Шевченка

УКРАЇНСЬКІ СВЯТОЩІ

Володимир МАТВІЄНКО

СВЯТІ ДЖЕРЕЛА І КРИНИЦІ

В Ірпені є свята (священна) криниця. В 1946 році я жив у тих місцях. В цю криницю люди кидали золоті і срібні монети, а потім брали з неї воду, тобто вони жертвували цій криниці. У Києві є такі місця. У Києві церкви будували якраз на тих місцях, де у нас в минулому були волхви. Це я говорю про перші церкви, які будували християни на тих місцях, де були дохристиянські святилища.

На тому місці, де зараз стоїть пам'ятник Магдебургському праву було джерело, яке прибрали за радянських часів. На місці Лаври, де сьогодні знаходяться джерела св. Антонія і св. Феодосія, також раніше були місця, де бачили малинове свічення запаленого тут вогнища. Сьогодні вже розповідають легенду про св. Андрія Первозванного, який, ніби-то, плыв по Дніпру, бачив на київських горах "малинове" сяйво (свічення). Це неправда. Малинове свічення бачили на київських горах за тисячі років до того часу, якому приписали вигадану легенду про Андрія.

ВОГНИЩЕ

Якщо запалити вогонь, то можна спостерігати за тим, як він горить: або стелиться дим, або йде вгору, або йде прямо, як в трубу; або горить блакитним, або, найгірше, зеленим полум'ям. Коли зеленим горить, тікайте з цього місця і більше сюди не приходьте. Такі місця є в Києві. Я можу вам їх показати. Через блакитний і через зелений вогонь ні в якому разі не можна стрибати.

Коли горить блакитне полум'я, то можете сюди приходити і скидати усі свої хвороби на це місце. А коли малинове сяйво йде, то на цьому місці можна будувати хату, будувати капище (святиню) і робити освячення. Над місцем, яке ви вибираєте для відпочинку, можна провести рукою. Якщо долоня нагрівається, то на цьому місці можна сидіти. Місце, на якому рука залякне або долоня відчусь холод, сидіти не можна. Так старі жінки в дорозі вибирали місце, де сидіти.

МІСЦЕ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА

Коли люди хотіли будувати хату, то запрошували волхва, або самі, якщо вміли, визначали "теплі" місця для будівництва. І вода посвячувалася на цих місцях. І чому дитину посвячували, або відхрещували в хаті? Бо хата ставилася саме на таких місцях. У нас в селі Германівка Обухівського р-ну Київської області, — хоч я народився й жив у Києві, а там жили мої рідні, — теж, коли будували хати, то будували біля річки...

А капище треба будувати там, де струмок б'є з-під каменя чи з-під гори. Це найкраще місце. Києво-Печерська лавра також побудована на такому місці, де з гори б'є джерело. Джерело, яке витікає по середині гори — є святим Джерелом. Наступним місцем для побудови святилища є місце, біля якого зустрічаються і зливаються дві річки. А, коли сходяться три річки, то в цих місцях найкраще будувати святилище.

Київ будувався на семи горбах і обов'язково була гора, з якої витікав струмок. Під горою Киселівкою тепер стоїть Почаївський монастир і там вода б'є якраз з-під самої гори. Біля мосту ім. Патона, теж є священне джерело, то воно б'є згори, а на горі знаходиться Ботанічний сад і там також вже стоїть церква...

Всі старі християнські церкви в Києві побудовані на тих місцях, де раніше були язичницькі джерела.

МОЛИТВА ДО ДЖЕРЕЛА

В мого діда батько був гончарем. Він розповідав, які молитви і які пісні використовувалися, коли брали глину, коли крутили, коли оздоблювали, коли випалювали. А воду із священного Джерела треба було тримати в таких глечиках.

Коли я знаходжу якесь джерело, то я, найперше, вичищаю його, а тоді промовляю пісню при цьому. Це стандартна примовка, яку використовували і при очищенні людини, при очищенні тварини, при очищенні хати, і при очищенні земельної ділянки, криниці. Звертаються у цих замовляннях до Сил Природи. Тоді Джерелу робиться хатка: береться колода, щоб воно було під колодою. Тут викарбовують тотем свого роду. В залежності від того вирізьблюють ведмедя, хто роду ведмедя, ворону, хто роду ворони, змію, хто з роду змії чи когось іншого, чи якогось предка... А тоді на нього вішають вишитий рушник. Карпатці це дуже добре знають.

Перед тим, як набирати воду, треба поклонитися ї, ставши на коліна, помолитися до води. Треба підійти до цієї води з чистим серцем, не пльовати і не мочитися в неї, ніякого бруду туди не скидати. Люди, які причетні до цього роду, повинні спостерігати за тим, щоб ніхто не кидав туди бруду. Раніше цю воду носили тільки горщиками і ставили на священне місце в хаті. Було багато до цього приказок.

Коли готуються до весілля, то треба брати воду для весілля із семи таких Криниць. Є дуже багато звертань до криниць. Існують і казки і легенди про них. Такі криниці є під Києвом. Деякі з них забили, а на тому місці вже стоять будівлі, але на багатьох з них стоять вже церкви. Біля цих місць можна розкласти священний Вогонь.

Раніше волхви знали, де під землею йшла вода і на цих місцях радили копати криниці. Сьогодні це можна робити рамками.

Якщо ви чули за "іванівців", то вони обливаються з таких криниць. Але я вам не радив би туди ходити. Вони страшні люди і гора їхня, і їхня криниця. Я туди ходив і вона на мене дуже погано діяла, хоч вони здійснюють обливання за усіма своїми правилами. Обряди з водою були ще до хрещення України. І це, що піп кропить в церкві, це язичницький звичай. Дівка проводила хлопця через чотири стихії: вогонь, воду, вітер і землю.

ПОСВЯЧЕННЯ

Християнство — це знищення українського коріння, яке привело нас до татарської навали, до печенігів, половців. Християнство сформувало слабку націю, яка вже не противилася ворогу. Якби можна було показати всю жорстокість, з якою християнство нищило всю нашу українську культуру...

Християнська релігія заборонила і волхвів. Раніше волхви вибирали спеціально дітей, які були здібні до волхвування, і виховували собі учнів. Вчили їх до чотирнадцяти років. Ці учні називалися "сім по сім". На волхвів діди вчили учнів сім років; від семи літ починали вчити до чотирнадцяти — це період дозрівання. Після 14 років волхва (дівчина) повинна була обов'язково знайти собі хлопця і лише після цього вона продовжувала другий цикл навчання.

Щоб мати право бути посвяченим у мужчину, хлопець повинен або вбити ворога на полі бою, або вбити звіра і принести, або принести громаді якусь жертву, щоб відкупитися. А дівчина повинна була від семи до дванадцяти років пройти школу "вивчення" хлопців, куди входить і вміння приворожити хлопця, а в 14 років вона повинна була стати жінкою. Без цього вона не мала права проходити другий цикл навчання. Цей звичай я записував на Поліссі в селі Переброди (Дубровицький р-н Рівненської обл.) Це там я записав обряд "сім по сім".

Хлопця перед посвяченням випробували, проганяючи по гарячих вуглинках ритуального вогнища. І до цього була спеціальна музика. Хлопець бігає із заплющеними очима під супровід цієї музики.

ФЕНОМЕН КНЯЖИЧІВ

Я в Княжичах в 1957 році записав обряд, який, можливо, більше ніде не зберігся в Україні. Село Княжичі відрізнялося від багатьох українських сіл ще й тим, що там не було монголо-татарської орди і німці там не були, бо там довкола були болота. І Гоголів і Бортничі і Дударків були оточені болотами, через які кіннота не могла пройти. Тому на тому горбочку, який ще називається Великим полем, збереглася Київська Русь і, навіть, мова Київської Русі.

Дівчата (на Купала) робили стовпа у вигляді великого фалоса, надягали віночок на нього і ставили його десь у лісі чи полі. Якщо хлопці знайдуть цього стовпа і принесуть дівчатам, то отримують право вибирати собі дівчат протягом цього року.

Хлопці вибирати могли дівчат за допомогою ігор, подібних на гру "А ми просо сіяли". На слова "а ми дамо дівчину" з ряду вибігає дівчина, намагаючись пробити протилежний ряд: якщо не змогла розірвати, то залишається в тому ряді, якщо дівка пробиває, то бере собі хлопця. Тоді друга, третя, четверта... Усі паруються. Якщо хлопець пробиває, то бере дівку.

На цю гру була подібна перероблена до невпізнанності гра "Вожатый, вожатый, подай пионера", в яку донедавна гралися діти. Це ж та сама гра, яка вже виродилася у "Вожатого".

А раніше це робили дівки і хлопці, яким виповнилося по дванадцять років і які вже пройшли посвяту і вже мають право вибирати собі пару. Цей звичай зберігався в Княжичах і Бортничах, тому що Бортничі були в лісі, а Княжичі були на горбочку. Бортничани давали ліс, ягоди, гриби, цілющі трави, все те, що росло в лісі, або водилося в лісі: зайців, кабанів, а селяни Княжичів давали хліб, польові трави, гарбузи. На межі між цими селами відбувався обмін цими товарами і тут дівчата з хлопцями також парувалися.

Бортничани мають дрова, а Княжичі мають хліб. От вони стають навпроти на межі рядами і на мотив "А ми просо сіяли" розпочинають торгівлю:

"Дайте нам хліба, а ми дамо вам дрова". Інші відповідають: "А ми вам хліба не дамо, а замість хліба дамо гроші..." У мене повний текст цієї "торгівлі" записаний. А поширений мотив такий: соль, соль, соль, мі, ля, соль, мі, мі, ля, соль; соль, соль, соль, мі, ля, соль, мі, мі, ля, соль. "Просо" — це один з варіантів таких пісень.

Для такого перезову необхідно дві групи: одні підходять і відходять, тоді це ж проробляє друга лінія. Для цих селян торгівля — це цілий обряд. Крім рухів вперед і назад, ходили ще й в сторони.

Під час парування, коли залишався лише один, то він співав: "Я один сам самотній на світі zostався. Бідна я сиротина і не женихався..." Цю пісню співає будь-хто, чи дівчина, чи хлопець, які залишилися самі. "Сирота" вважається великою людиною тому, що всі інші, які обрали собі пару, повинні були подарувати "сироті" якийсь маленький подаруночок: пряника, жменьку проса, цукерку...

"Подоляночка" колись також була серйозна гра, а тепер виродилася в дитячу...

Всі ігри нашого народу попеувало християнство, яке впровадило пости в той час, коли люди найбільше грали і парувалися. Незначна частина ігор залишилася незмінною, перебравши деколи інші назви.

ПРО ПОСТИ У всіх релігіях, у всіх народів (і в Китаї, і в індіанців) є випробування голодом перед посвяченням, але це не називається постом. Таке голодування перед посвяченням не було прив'язане до пір року і могло бути в будь-який час і продовжувалося стільки часу, скільки міг витримати той, кого випробовують.

"БИТИЙ БУДЕШ" Сьогодні поширене повір'я про одягнену навиворіт сорочку чи майку. Завжди вимагають, щоб перевдягнув бо "битий будеш". Але це пізніше таке повір'я сформувалося, а раніше, коли готувалися до кулачних боїв, то одягали свій одяг навиворіт і це був сигнал "готовий до бою". Тому тепер пам'ятають лише вислів "битий будеш".

ЧОТИРИ ВОГНІ Наступні етапи посвяти такі: треба було скупатися у воді (ополонці), де помічено вир; потім піти на гору, де крутиться смерч, або піти до дерева, яке також закручується — так проявляється сила Землі. Нарешті перейти через вогонь. Таким чином в обряді посвячення беруть участь сила Землі, сила Вітру, сила Води і сила Вогню.

Добре, якщо вогонь закручується — це і є сила Вогню, саме в цей час треба стрибати, щоб очиститися. Треба тільки дочекатися такого стану вогню, і лише тоді стрибати. Є навіть пісня до Вогню, але її не можна давати непосвяченим людям. Ця пісня повідомляється лише тим, хто посвячується на волхва, інші ж її не повинні знати. Є пісні, наприклад веснянки, які можуть співати всі, і чим більше людей співає, тим краще, а є пісні, які, чим менше людей співає, тим краще...

До кожної пори року розпалювали Новий Вогонь: на весну, на літо, на осінь, на зиму. Є Вогонь, який добувають через Сонце. Дзеркалами викладали в посудині так, щоб проміння відбивалися в центр посудини, а посередині ставили паличку, яка від тих променів запалювалася. Коли дзеркал не було, то брали мідні пластини, начищали до блиску і робили з них чашу. На кінці палички намотували те, що легко запалювалося і, таким чином, добували Вогонь від Сонця. Такий Вогонь запалювали лише раз на рік і в єдиний день в році. Якщо цього дня Сонце не світило, то чекали наступного року. Цей Вогонь вважався найсвятішим і його берегли над усе.

Інший Вогонь добували від Блискавки. Коли Перун бив у дерево і воно запалювалося, всі бігли до нього і брали з того вогню собі вогонь. Цей Вогонь також вважався чаклунським, магчним. Його також могли використовувати для запалення, але цей Вогонь частіше використовували проти ворога, під час боїв...

Відомі в народі також вогні добути і від дерева — сексуальний вогонь, від кресала. Якщо три останні вогні добувалися просто, то Вогонь від Сонця знали як добути далеко не всі.

З'їзди волхвів Волхви дійсно збиралися на з'їзди, на яких вони ділилися досвідом. До речі, українські кобзарі, і це описано у Остапа Вересая, проводили посвячення в кобзарі, які нагадували посвячення у волхви. Про це можна прочитати й у Дмитра Ревуцького в книзі "Українські історичні пісні та думи". Раніше волхви і кобзарі це було єдине, одна компанія, тому українські кобзарські школи — це відгомін стародавніх шкіл волхвів.

ВИШИТЕ ПИСЬМО Коли я питав жінок: "Чому у вас такі різні вишивки на сорочках?", то вони мені відповідали, показуючи елементи вишивок: "Це моя баба народилася, тоді вибрала собі хлопця, тоді народила першого сина, тоді народилася друга дитина..." Все це вишивалося різними кольорами в якомусь візерункові, а вишивка складалася з історичної частини і гадання на майбутнє, симетричної до історичної частини.

ОБРЯД Це дійсно робиться. Я записав такий обряд в селі Студеники в 1970 році під назвою "Відхрещення". Мені розповідали, а записувати не дали.

ВІДХРЕЩЕННЯ Це я потім прийшов додому і записав. Переяславщина — це дуже цікавий край, там багато чого збереглося. Ми туди зробили дев'ять експедицій. Цей обряд я записав в декількох селах, в багатьох гуртах. Там я записав і голосіння і ворожбу...

Обряд "Відхрещення" здійснюється так: коли, наприклад, прийшов піп хрестити хату, чи, коли Весілля, то в церкву беруть той одяг, який для вінчання в церкві. Припасений одяг був з ними. Після вінчання, в тому одязі, в якому вінчалися в церкві, влазили в річку Альту. Але перед цим молоді лізли в болото, перемазувалися повністю. Цей одяг скидали, прали в річці, розкладали Вогонь і стрибали через вогонь: весь одяг вони висушували на вогні. Добре було, якщо з'являлося Сонце і Вітер, тобто, треба було пройти через усі ці стихії. Коли вони проробляли це з одягом, то переодягалися в припасений одяг...

Я бачив як відхрещували церковне вінчання, а дитину як відхрещували, я не бачив, але мені розповідала одна баба. Нагрівши на печі чистий пісок, клали в нього дитину. Потім виймали з піску і обливали водою. Вогонь треба було викресати, а не із сірника. Нагрітий пісок треба було змінити тричі і тричі обмити водою. Пісок нагрівали на печі. При цьому є спеціальні приказки. Баба не дозволила мені їх записувати, а лише слухати та ще й у темноті. Я тільки так пам'ятаю. У мене немає документального запису цього обряду.

Після обмивання тричі підносять дитину до Вогню, до груби, звідки йшло тепло, а тоді тричі її виносили на повітря. Вона казала: "Треба віднести дитину до Вітру". Дитину треба провести через чотири стихії: через пісок, який уособлює Землю, через Воду, через Вогонь, через Вітер. Баба казала, що краще винести дитину до хвіртки, а коли хвіртки немає, то виносять тільки за двері і відразу ж заносять.

Подібне відхрещення робять від кожної дії попа. Це не просто "відхрещення", а конкретне відхрещення від чогось. Якщо піп перехрестить худобу, то худобу "відхрещують", посипаючи спочатку піском, кадилом обкурюють, водою оббризкують, повітрям обвівають...

Коли я запитував бабу: невже в народі серйозно ставляться до "магічних" дій попа, вона відповіла: "Та хто його знає? На всякий випадок".

ВИШИВКА-КАЛЕНДАР Коли ми дивимося на ромб, то бачимо чотири частини. В такій символічній формі українці записали обряди: це весна, літо, осінь, зима. Весна — це закликання Весни, святкування і проводи Весни. Зима — закликання Зими, Святки і проводи Зими (Масниця) або Закликання Весни... Вишивка на сорочці чи хустині може символізувати свій календар і свою програму дій. Інколи цю інформацію закладали в намистинки...

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР Колись в українців не було календаря в сучасному розумінні. Часто на дах виносили колесо від воза і за допомогою черт і ризів відмічали найдовшу тінь і найкоротшу тінь. Вони знали, коли середина літа, чи середина зими. І для них не мало великого значення помилитися на два-три дні (?).

Є незалежний годинник і є залежний годинник. Залежний годинник — це соняшний годинник, а незалежний годинник (від Сонця) — це сучасний годинник. По чертах баби точніше визначали календар, коли, що робити, ніж ті, що рахували рік по 365 днів...

Коли люди зібрали вже врожай, поклали його в комори і тоді починається сезон весіль. Взимку люди в найдовшу ніч гадають, ворожать, весною дівки вибирають хлопця, з ким гуляти, а влітку на Купайла запліднюються, а через чотири місяці, коли під серцем з'являється нове життя, вона грає весілля з тим хлопцем, який її запліднив. А якщо вона не завагітніє, то дарує йому гарбуза, тому, що гарбуз підвищує потенцію...

Коли хлопець не встиг на Купайла запліднити дівчину, то він запліднював її восени, коли закінчувалася робота на полі, а тоді через чотири місяці справляють весілля. До кожного сонячного свята були свої весілля: могли бути чотири рази на рік. Дівчина взимку питає: "Де ти, Доле?" Вона радиться з нею і Доля їй допомагає. Доля має інформацію, та не має енергії, а дівчина має енергію, та не має інформації. І ось вони один одному допомагають. Тому була і ритуальна їжа, замовляння і ритуальні місця.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Виконання українських народних пісень у традиційній автентичній манері значно відрізняється від професійного академічного співу. Ці відмінності перш за все відносяться до тембру голосу, дихання, використання мелодичних прикрас.

Тембр співу в автентичній манері виконання українських народних пісень є “відкритий”, в якому, також, використовуються мелодичні голосові прикраси. Він пов’язаний з бажанням виконавців надати голосу дзвінкого звучання, яке линуло би на велику відстань у відкритому просторі.

Особливо це стосується виконання веснянок, які співалися гуртом дівчат обов’язково на горбі за селом і своїм дзвоном розбивали зимове мовчання.

Серед даних прикладів веснянок є веснянка-закличка “Весняночка-паняночка”, хороводні веснянки: “Біля млину калина” та “А в кривого танця”; а також — веснянки, які співаються дівчатами з різних кутків села, коли вони збираються на вулиці: “Ой вийду я на вулицю” та “Ой піду я до млина”.

Складність виконання українських народних автентичних пісень полягає у відтворенні виконавських особливостей їх співу, серед яких використовується гліссандо, форшлаг, тріолі.

Гліссандо — це гамоподібний висхідний чи низхідний рух мелодії (в голосі) без чіткого визначення проміжних звуків. В автентичних українських народних піснях гліссандо буває як ледве помітний “з’їзд” від одного звуку мелодії до другого з більш явним проспівуванням проміжних звуків; використовується, також, гліссандо з “проїздом” основного звуку мелодії пісні до наступного і поверненням до основного.

Умовні позначки гліссандо у нотних транскрипціях автентичних пісень:

 <p>гліссандо з відривом від попереднього звуку і “під’їздом” до наступного;</p>	 <p>повільне гліссандо з більш явним виспівуванням проміжних звуків;</p>
 <p>гліссандо без розриву між двома звуками;</p>	 <p>гліссандо, що утворює чітку ритмічну групу;</p>
 <p>гліссандо з конкретнішим прослуховуванням проміжних звуків;</p>	 <p>гліссандо з “проїздом” основного звуку мелодії до наступного і поверненням до основного</p>

Особливістю співу даних пісень є також непостійна, нечітка висотна зафіксованість терцевого тону — III-го ступеня ладу пісні. Тобто, у кожному окремому випадку виконання мелодії пісні у висхідному чи низхідному русі третій ступінь ладу пісні може мати різну висоту. Причому такі коливання висоти третього ступеню не перебільшують $\frac{1}{4}$ тону.

Умовні позначки коливання терції — III-го ступеня ладу пісні у нотних транскрипціях автентичних пісень:

 <p>напівдіз</p>	 <p>напівбемоль</p>	<p>означає підвищення чи зниження звуку на $\frac{1}{4}$ тону;</p>	 <p>підвищення звуку менш, ніж на $\frac{1}{4}$ тону;</p>	 <p>зниження звуку менш, ніж на $\frac{1}{4}$ тону;</p>
---	--	---	---	---

Умовні позначки форшлагів у нотних транскрипціях автентичних пісень:

 <p>об’єднання форшлагу і гліссандо;</p>	 <p>форшлаг і гліссандо, що утворюють ритмічну групу;</p>
---	--

Умовні позначки наголошених звуків у нотних транскрипціях автентичних пісень:

 <p>акцентовані звуки, на які припадає наголос або інтонаційне підкреслення.</p>

Тетяна ТОНКАЛЬ
викладач кафедри фольклору та етнографії
Київського державного інституту культури

ВЕСНЯНКИ

Весняночка-паняночка

Ровенська обл., с. Веприк (зап. 1954 р.)
Записав В.О. Матвієнко
(Розшифрувала Т. Тонкаль)

$\text{♩} = 108$
Гурт

Музична партитура для гурту. Темп $\text{♩} = 108$. Ключова сигнатура: один дієз. Ритм: 2/4. Текст пісні: Весняночка-паняночка, де ти зимувала, у садочку на тиночку горобцю на пряла. Гу!

1. Весняночка-паняночка, де ти зимувала,
— У садочку на тиночку горобцю на пряла. Гу!
2. Вгорі село, вгорі село, веселка палає,
Наше село над водою, як золото сяє. Гу!
3. По тім боці край Веприка побитий кілочок,
Най ви, хлопці на юлицю, на сладкий медочок. Гу!
4. За річкою дівчаточка хороводи водять,
А по той бік молоденьки парубочки ходять. Гу!
5. Ой наге вам, дівчаточки, коробочок клоччя,
А нам дайте, передайте чорнявого хлопця. Гу!

Ой вийду я на улицю (Веснянка)

Київська обл., Макарівський р-н, с. Андріївка
Записав В.О. Матвієнко
(Розшифрувала Т. Тонкаль)

$\text{♩} - 180$

Музична партитура. Темп $\text{♩} - 180$. Ключова сигнатура: один дієз. Ритм: 2/4. Текст пісні: Ой вийду я на улицю а улиця грязька. Я не думала, що мій милий аж соломи в'язка. (зкл)
2. Я солону погребую зерняти шукаю. Я з другими не гуляю, свого виглядаю. (ю)

1. Ой вийду я на улицю,
А улиця грязька.
Я не думала, що мій милий
Аж соломи в'язка.
2. Я солону погребую,
Зерняти шукаю,
Я з другими не гуляю,
Свого виглядаю.
3. Ой вийду я на улицю,
Да стану я стану.
Одна несе вареники,
А друга сметану.
4. Которая вареники,
До та моя буде.
А котора з сметаною —
Пуцу поміж люди.

Кривий танець (веснянка)

Київська обл., Макарівський р-н, с. Андріївка
Записав В.О. Матвієнко
(Розшифрувала Т. Тонкаль)

$\text{♩} = 90$

А в кри- во- го тан- ця де не ви- ве- ду кон- ця. Хоч зи- ве- ду ко- нець

-во -го тан- ця

да до све- кр- ка в дво- рець. Чи- ку, чи- ку, го- ро- бей- чи- ку, ска- жи ме- ні у- сю прав- до- ньку.

Ска- жи ме- ні у- сю прав- до- ньку, ой чи бу- де на- ша во- ле- нька Чо- го хлоп- ці бі- лі
А хлоп- чи- кам у- ся во- ле- нька, а дів- ча- там у- ся прав- до- нька А дів- ча- та крас- ні

бо си- ро- ват- ку і- ли.
бо по- їли пиро- гів в мас- лі.

- 1 А в Кривого танця
Да не виведу кінця
- 2 Хоч виведу кінця
Да до свєкорка в дворець.
- 3 Чику, чику, горобейчику.
Скажи мені усю правдоньку
- 4 Скажи мені усю правдоньку.
Ой чи буде наша воленька.
- 5 А парубкам уся воленька.
А дівчатам уся правдонька?
- 6 Чого хлопці білі
Бо сироватку їли
- 7 А дівчата красні,
Бо поїли пирогів в маслі.

АРХЕОЛОГІЯ ПРО НАШІ СВЯТИНІ

Галина ЛОЗКО

В Україні такими археологічними пам'ятками є городища біля села Бабіне та Кулішівка (на Дністрі), Ржавинське святилище (в Чернівецькій обл.), Шумське (на Житомирщині), Трипільське (на Дніпрі), Благовіщенське (на Десні), Бушівське (на Вінничині), Трахтемирівське (неподалік від Канева) та ін. Чимало таких археологічних пам'яток і в самому Києві та його околицях.

Багате культовими виробами Бельське городище, відкрите в 1872 р. на березі р. Ворскли. Тут розташовувалось святилище скелетського часу, яке вмщало всю місцеву громаду поселян. Довкола семи жертovníків збереглися глиняні статуетки Богинь, зокрема Богині Родючості, праматері, а також статуетки биків, ведмедів, рисей, культові млинці, священні чаші та світильники. Це свідчить про досить розвинуті богослужбні традиції.

Подібне за культовим інвентарем Вжищенське святилище на Чернігівщині, розкопане експедицією Б. Рибаківа в 1948 р. Підковоподібний будинок завдовжки 60 м мав посередині чотириметровий заглиблений у долівку жертovníк, обабіч якого тягнулися земляні лави для богомольців. В середині двору розміщувалися дерев'яні жіночі статуї. Знайдені деякі культові речі: жертovní ножі, посуд, підставки для смаження м'яса. Біля статуй знайдені просверлені ведмежі ікла та посудину з горловиною у вигляді голови ведмедя, що, на думку вчених, свідчить про культ Богині Родючості (пор. грецьку Артеміду). Я. Боровський пов'язує це святилище з Богинею Береги-

нею (1. 79). Святилище також мало менше приміщення, в якому, на думку дослідників, проходили наради жерців.

Неоднозначно ідентифікується святилище, розкопане під Житомиром в 1964 р. на р. Гнилоп'ять: капище Перуна, інша версія — Богині Мокоші або Живи, або Богині Смерті. Остання версія пов'язана з орієнтацією капища на північ (капище у вигляді жіночої постаті головою на північ — у бік мороку), а поруч розташований могильник (1. 77). Центральний хрестоподібний жертovníк святилища оточений меншими жертovníками (40x40 см). На більшому жертovníку знайдені залишки кісток бика, на менших — кісток півня.

Святилище на горі Богит за 5 кілометрів від с. Городвиця Гусятинського р-ну, знайдене археологами Русановою І. та Тимошукіом Б. в 1984 р., стало відкриттям давнього місцезнаходження, відомого з 1848 р. Збруцького кумира — статуї Рода-Світовиди (2. 250). Святилище оточене навколо кам'яним валом, спорудженим ще в скіфосколотські часи, вірогідно геродотовими "скіфами-орачами". На думку археологів, воно функціонувало ще в XI ст. н. е. Майданчик святилища поділений на три частини, вхід зі сходу вів у першу частину, вірогідно, передхрамовий простір. Середина майданчика близько 125x60 м мала сліди великих будівель, прилеглих до валів. Хорони святилища могли вмістити одночасно 500-600 чоловік. Тут було требище. На протилежному боці від входу, на узвишчі, розміщувалось капище, обгороджене внутрішнім валом. В середині

капища була вимощена каменем восьмигранно-сткова конструкція близько 15 м в діаметрі. Всередині цієї конструкції виявили чотирикутну яму, на якій був встановлений образ Рода-Світовиди (чотирикутна статуя, орієнтована на чотири сторони світу), а з прийняттям християнства скинутий в р. Збруч.

Сама статуя знайдена біля села Личківці на Тернопільщині, нині зберігається в Краківському археологічному музеї, а її копії є в Києві та Москві. Ця Збруцька статуя має символіку цілого язичницького пантеону: тут виявляється п'ять зображень Богів — Мокосі, Лади, Дажбога, Перуна й Велеса. Чотиригранна й трьох'ярусна статуя поділена на дванадцять сфер. Верхній ярус (небесний) — Прав: чотири обличчя Богів під одним капелюхом. Атрибути Богів такі: Мокоса — ритуальний ріг, Лада — обручка, Дажбог — солярний знак на плечі, Перун — кінь і зброя (меч чи шабля). Другий ярус символізує світ людей (світ Яви) — тут видно своєрідний хоровод людей, який можна помітити тільки обійшовши навколо статуї (по одному чоловічку на кожній грані статуї; розведені руки свідчать про те, що це хоровод, здійснюваний людьми на честь Богів). Третій (нижній) ярус — це триликий Велес (обличчя на трьох гранях статуї, четверта немає ніяких зображень — спина Велеса?). Всі три обличчя Велеса мають вуса. Фігура його подана схематично: він стоїть на колінах, піднявши руки вгору, ніби тримає на собі інші світи. Зображення з боку Мокосі подано в анфас, з двох інших боків — у профіль¹.

Чотириликість статуй язичницьких Богів має кілька аналогів: в Рязані на місці Спаського собору було капище Світовиди з бронзовою скульптурою чотириликого Бога, Світовид з острова Ругії мав чотири голови з чотирма шиями, повернені на чотири сторони світу, кожне з обличчя мало вуса, зачіски нагадували типові стрижки мешканців Аркони, де був храм Світовиди. Чотириликість відображає теологічну ідею язичництва — а саме: вчення про багатопроявність божественного в різних сферах буття. Різновидністю розуміння Світовиди є Триглав (Троян). Як писав В. Шаян: "Він має три голови, бо під його владою є три держави, а саме Неба, Землі і Підземелля" (3. 258).

Капище Рода на горі Пластунці поблизу р. Росі розміщувалося по сусідству з Княжою горою. Пластунка має природні захисні об'єкти: з одного боку оточена ярмом, що

відділяє її від Княжої, з другого боку — Холмним Яром та Дніпром з третього боку. Місцеві мешканці розповідають, що тут у старовину стояла дерев'яна церква. Можливо саме на цьому місці в скіфські часи стояло святилище Рода, від якого й місто отримало назву Родень. Археологами тут знайдена велика кругла культова яма із залишками вугілля та кісток. Колись ця місцевість називалась Нетеребка, що має корінь треб- (треба — жертва), поблизу сучасного с. Пекарі. Неподалік, біля с. Сахнівки знайдена золота пластинка скіфського часу із зображенням свята, яке описав Геродот: перед Богинею з піднятим у правиці символом сонця стоїть на колінах цар Колоксай, в другій руці він тримає золоту сокиру і чашу. Селяни несуть дари, наповняють ритуальні ріжки з амфор. Слуга тримає над Богинею затінок, тут же зображені побратими, що п'ють з рога та сцени жертвопринесення².

Серед розкопаних язичницьких святилищ є і дуже давні, наприклад, Кам'яна Могила поблизу Мелітополя. На думку В. М. Даниленка, це було природне святилище, розміщене на колишньому острові (нині це пагорб висотою 15 м над р. Молочна). Центр його становить розколотий на окремі частини колись монолітний пісковиковий щит площею близько 3 гектарів, заввишки до 5 м, що залягає на материковому піску. Під цим кам'яним панцирем добре збереглися гроти, які, починаючи з пізнього палеоліту, довгий час використовувалися як приміщення для релігійних обрядів (4. 71).

Серед святилищ трипільської доби цікавим з погляду релігійної обрядовості є Святилище аграрного культу (біля с. Сабатинівка на Кіровоградщині). Це довге приміщення прямокутної форми з тронем і піччю, курільницею та вівтарем-жертвником. Тут було 16 глиняних статуєток Богинь, одна з них тримала перед очима змію, п'ять Богинь терли зерно на зернотерках, одна керувала обрядом, ще одна (кістяна скульптурка) стояла при вході. Стіни храму вкриті ромбовидними орнаментами, що є символами родючості. Розподіл праці коровайниць і вартування біля дверей (щоб ніхто зі сторонніх не зайшов під час ритуалу) — характерні риси українського весілля, що засвідчено багатьма етнографами, і подекуди зберігається до сьогоднішнього дня.

На Житомирщині біля с. Ягнятин поблизу р. Роставці виорано 5 гранітних статуй, з

¹ Зображення статуї Світовиди див.: Сварог, випуск 2, стор. 8-9.

² Зображення сахнівської пластинки див.: Сварог, випуск 2, ст. 28.

яких збереглася тільки одна, інші розбиті на дрібні уламки. Аналіз місцевості показав, що святилище могло розміщуватися біля гранітного кар'єру на плато висотою 25 м. Статуї, вірогідно, були приховані язичниками, закопані в землю, бо вони лежали рівненько складені неподалік один від одного. Вціліла статуя має незвичну для цього регіону форму — вона більше схожа на слов'янські статуї Середнього Подністров'я.

Особливо можна виділити київські язичницькі храми і капища, яких було чимало: Перунове (Володимирська, 3); Світовида (біля нинішнього Історичного музею на Старокиївській горі); капище і житло жерця на вул. Великожитомирській, 2; жертвник на Подолі (на місці колишньої церкви Пирогошої); капище на горі Хоревіці; літописна місцевість під назвою Капич (в районі вул. Мельникова і Лук'янівського ринку) вказує на давнє капище; капище Тура на Подолі (вул. Борисоглібська, 11); капище Тура на горі Щекавиці (вул. Лук'янівська і Глибочицька); Велесове капище на Подолі (перехрестя вул. Волоської та Верхнього валу) та інші. Біля багатьох з них археологи виявили залишки стін, голосники, залишки плінфи, цегли, кераміки, огорож тощо. Все це свідчить про язичницькі храми як про кам'яні та дерев'яні споруди, як закритого типу, так і напіввідкритого у формі ротонд, підковоподібні, напівкруглі споруди та майданчики.

В деяких язичницьких святилищах виявлені написи. Наприклад, Бушівське святилище, відкрите в Ямпільському районі на Вінничині в 1884 р. Написи тут — це імена Богів Перуна, Хорса, імена князів Олега та Ігоря, а також ім'я жерця. Тексти були прочитані в 1961 р. В. Даниленком. На думку вчених, вони зроблені абеткою, близькою до глаголиці, але дуже індивідуалізованим почерком. Бушівський храм був збудований з каменю, вкритий дубовим гонтом. Він мав два яруси — наземна й підземна частини сполучалися печерами. Тут знайдені керамічні ритуальні чаші. Єдиною неушкодженою деталлю храму є кам'яна брила із зображенням сцени жертвоприношення: ліворуч священне дерево, на якому сидить півень (символ сонячного світланку),

під деревом стоїть на колінах жрець, піднявши вгору ритуальну чашу, праворуч — по-стать священного оленя. Вірогідно, в жертву Богам приносилося оленяче молоко. Саме на цьому рельєфі зберігся повний напис: "Аз есмь Миробог, жрец Ольгов". Рельєф виготовлений майстерно в майже реалістичній манері, хоча, відшліфований часом, трохи втратив чіткість ліній. Цей портрет волхва — рідкісне зображення служителя язичницького культу.

З ознаками ще давнішого письма знайдено культовий камінь в Обухівському святилищі. Це петрогліфи, схожі на т. зв. "сарматські знаки", серед яких знаки власності, тризуб та зооморфні зображення. Археологи відносять це святилище до черняхівської культури (4. 297-298).

Традиція робити написи під зображенням Богів була відома і в інших слов'ян. Так, в "Хроніці Тітмара" (германського хроніста 975-1018 р.) подано опис святилища в Радегості, яке належало слов'янському племені лютичів: "У городі є тільки одна святиня, мистецьки збудована з дерева, основи якої підтримували роги диких тварин. Її зовнішні стіни були прикрашені зображеннями Богів і Богинь, як можна зблизька зауважити, предивно вирізьбленими. А всередині стоять Богове, зроблені людською рукою, у жакливих шоломах і панцирях, кожних із них з вирізьбленим іменем... Перший із них зветься Сварожич" (3. 210).

В описах вітчизняних літописців зазначається, що статуя Перуна в Києві була інкрустована золотом і сріблом: "І поставив він (Володимир) кумири на пагорбі, поза двором теремним: Перуна дерев'яного, — а голова його була срібна, а вус золотий" (5. 47).

Перебуваючи в цих священних місцях, мусимо пам'ятати — тут колись стояв храм ...

Посилання на джерела:

1. Боровський Я. Світогляд давніх киян. — К., 1992.
2. Рыбаков Б. Язычество древней Руси. — М., 1988.
3. Шаян В. Віра Предків Наших. — Гамільтон, Канада. — 1987.
4. Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І. Археологія та стародавня історія України. — К., 1992.
5. Літопис Руський. — К., 1989.

ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ

Галина ЛОЗКО

Безсила рідна магія.
Енергія чужа
Влетить в роздерту ауру
І вибухне душа...

Затьмарилася Сонечка
Золочена Сварга,
Дажбог своїм онукам
Уже не помага.

Всихає Роду дерево
Від зради і проклять;
Парсуни східних рабинів
На Покуті стоять.

Були дітьми Дажбожими,
Тепер — раби Христа.
Свою могутню магію
Ніхто не пам'ята.

І навіть ті, що славили
Знак молота й серпа,
Цілують хрест як істину,
Ще й руку у попа.

Вже біблія нечитана
Стоїть у вас під склом,
Колядку старовіцьку
Спотворено псалмом.

Навіщо "Велес-книга" вам?
— Вона фальсифікат,
Діти були язичники,
Потрапили всі в ад.

Богів чортами кличете
Й радієте, дурні.
Волхви ваші порубані
І спалені в огні.

Свої солярні знаки
Фашистам віддали,
Розп'яття — символ страти,
На шиї одягли.

...Весняним соком повнилось,
Ще цвіт не розквітав,
Чому ж засохло дерево?
Його Ісус прокляв.¹

"Не вбий", — нам каже заповідь,
Чужого щоб не крав;
Хоч в ніч на свято пейзажа²
Ваш бог людей вбивав.

Вже глиняні абетки
Трипільської пори
Крадуть Рахелі³ нові
За прикладом сестри.

Есфіра⁴ новоявлена
Гетьмана науча,
Щоб на народ свій втомлений
Хутчій підняв меча.

Вже лицар не повстане
На захист рідних нив,
Бо дав наказ "спаситель"
Любити ворогів.

Чужинців здавна любимо,
Даєм їм панувать,
Якщо своє забудемо, —
Чужинці нас навчать.

Етнограф "наш" по радіо
Школярників навча,
Що з видутої писанки
Народиться курча.

Забулася сакральність
І магія яйця...
Вже писанку порожню
Готують для купця.

Відром порожнім дерево
Різдвяне прикраша
Невіглас з товстим черевом —
Спустошення жага.⁵

Вже пісню похоронну
В концерті можна чуть —
Чому тоді дивуємось,
Що краші люди мруть?

Купальське дійство в лютому
Перуна кличе гнів,
Бо пісні слово — магія,
Молитва для Богів.

Чому не хочем думати?
Чому не хочем знать?
Молімося до Сонечка —
Вже досить нам розп'ять!

Зігріймо Діда-Прадіда,
На Покуті — Кутя...
Підстав долоньки Сонечку,
Дажбожеє дитя!

¹ Легенда про те, як Ісус прокляв дерево, бо навесні не знайшов на ньому плодів для поживи: Біблія, Євангеліє від Марка. 11.12-14, 20-22.

² Єврейське pesach — пасха: Біблія. Книга Вихід, 12.

³ Рахіль вкрала у батька родинні ідоли, які давали право на продовження роду, їх викрадення каралося смертю. Див. Біблія. Книга Буття, 31.

⁴ Есфір — єврейка Гадасса, яка ставши дружиною перського царя Ксеркса, намовила його повбивати сімдесят п'ять тисяч своїх підданих: Біблія, Книга Естер (Есфір). 1-10.

⁵ У Києві Новоріччу ялинку прикрашали порожніми дитячими пластмасовими відсередми.

Славнозвісного давньоукраїнського поета Бояна називали "Велесовим внуком". Бог Велес, якого найчастіше знають як захисника багатства, покровителя торгівлі, опікуна домашньої худоби, має ще й інші таємничі здібності як хранитель сакральних знань, магичних слів, покровитель поетів. Недарма, книгу з дубових дощечок прийнято називати Велесовою: "Велесові присвячуємо оцю книгу, Богові нашому, бо в ньому є привіжище і сила" — так починається 16 дощечка. Рубрика "Велесич" надає свої сторінки поетам-українцям, рідновірам-язичникам минулого і сучасного.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

Майже невідомий широкому загалу українських читачів представник модерністичного літературного угруповання в Галичині «Молода Муза», яке сформувалося на початку ХХ ст. Поет-епік, драматург і прозаїк, талановитий мислитель Василь Пачовський (1878-1942) залишив чималий літературно-мистецький та релігійно-філософський доробок. Нині його твори ще залишаються раритетами. Пропонуємо нашим читачам поему Василя Пачовського «Князь Ляборець», яка була написана в 1923 році. Поема друкувалася в кварталнику «Світання», головним редактором якого був Професор Володимир Шаян, у числах 6, 7, 8 (1969 р.) та 9, 10 (1970 р.)

КНЯЗЬ ЛЯБОРЕЦЬ

Міт Срібної Землі

Присвячено о. Августинові Волошинові

ПЕРША ПІСНЯ

1.

Місяць світить у Карпатах,
А Ляборець річка грає
По каміннях — поколінням,
Про їх князя повідає
Казку дивну на весь світ:
Було тому тисяч літ...

Тому тисяч літ з гороб
Князь Ляборець з Ужгороду
Раз Дунаєм плыв у гості
До царя до Царгороду;
А вернувся мов не князь —
Взяла нудь його якась!

І не видить, як чудово
Світіть наші сині гори —
І не чує, як клекочуть
Срібні води в темні звори —
Ходить блудить день і ніч
І тікає з людських віч.

А в нас в горах на Купайла
Зорі світіть, Місяць сяє,
Дихуть зілля, пахнуть цвіти,
Гора Зелемин¹ іграє,
Наче золотом горить —

Хто се іде? — кінь біжить!
Князь Ляборець в срібній зброї
Йде під гору, сам душею!
Ах, як світіть йому очі,
Шілий молиться під нею,
А капище² в вершині
Ціле топиться в огні.

Дажбог ясний наче Сонце
Об'явився в нім і сяє,
Йде, ступає і підносить
Йому перстень, що палає

¹ Зелемин (1307 м.) — гора в Карпатах на півн. захід від Верезького провалля.

² Капище — святиня під деревом на честь Бога.

Гейби папоротин цвіт —
Верже слово, мов граніт:
«Не завидуй Грекам скарбів,
Маш перстень, що покаже
Тобі скарби гір високих
І відгонить плем'я враже
Од срібної землі —
Жаром скритим у скалі!»
І вложив йому на палець
Ясний перстень з огнецвітом,
А де агаде його світло —
Там заблисне різноцвітом
Срібло, злото, сіль землі,
Скарб заклятий у скалі.

А Бог каже: так отвориш
Усі скарби у Карпатах —
Буде нарід твій щасливий,
Буде жити у палатах,
Буде славний на весь світ,
Тільки тям той заповіт:
Лиш на одну гору Пікуй³
Ти не смій, ні твої діти
Йти з перстеном Бога Сонця...
Там одурять тебе цвіти,
Там є тайна! — не питай,
Там є людській думці край!»

Мов Перун те слово кинув,
Пош ударив, грім заблиснув —
Дажбог з очей навік згинув.
Ані словом князь не писнув.
«Що за тайна?» — думці край?!
Гомін в горах крикнув: рай!

Зорі світять, місяць сяє,
Іде князь із огнецвітом —
З його світла з гір стріляє
Дивним блиском різноцвітом
Скарб за скарбом серед гір —
Мов розсипало тьму зір!

2.

Ой, на борах непрохідних
І на горах, на високих
Князь Ляборець ставить царство
Для Хорватів вірлооких,
За верхами синіх гір
Ставить трудом архитвір.

Об'їждає комну хижу
І всіх людей переймає,
Учить, як любити землю,
Що великі скарби має;
Вчить, як потом на чолі
Їх здобути з-під землі.

Так осушує всі багна
І корчує ліс на горах,
Засіває доли збіжжям,
І вино садить на зворах,
Добуває з камня сіль,
Лід стягає з руських піль.

Після кожної роботи
Вийме перстень з огнецвітом —
На читавім⁴, новім полі
Влискують скарби самоцвітом,
Роздає їх поміж лід —
Ось вам плата за ваш труд!

Срібна Земля заролася
Від народу з Закарпаття.
Всвди ситно і прибитно,
Всі щасливі, всі як браття.
Всі хісують у хвалі
Скарби Срібної Землі.

В горах ставить храм Дажбога,
Де явивсь на Зелеміні;
Там святиня із мармору
Світить на всі гори сині

³ Пікуй (1405 м.) — гора коло Зелеміна, знала в повір'ї як гора дурманливих квітів і оселі Богів.

⁴ Читавий — великий, значний.

Златоверхом круглих бань,
Коли Сонце кине грань.
Око золоте Дажбога
Всіх над вітаром вітас,
А склепіння сине в звіздах
Віхнами з кришталю грас —
Срібні сохи в зводах крил
Рвуть у небо а млі кадил.

В літа свято на Купайла
Там народ приносить в дарі
Вина, злото і пшеницю
І складає на вітарі —
Грають гуслі до пісень
Про святий Дажбога день.

А у ніч святу на горах
Горять ватри сонць в колеса,
Скачуть пари кривим танцем
І пускають вінці в плеса:
Хто до любовости, хто ні? —
І вінчаються в огні.

А на свято Корочуна⁵
В Ужгороді стягив марть,
Князь вітас гостей з краєв,
У палаті світла грають,
В золотих стінах з тисяч свіч
Зустрічають святу ніч.

Там старці з верстов народу
Йдуть до князя з колядою,
З ним сідають до вечері,
Йде дванадцять страв чергов,
Лються вина з срібних чаш:
Многа літа, князю наш!

Многа літа! — спів лунає,
Князь кутю кидас в стелю,
А всі люди колядують
Про Дажбога у «веселю»,
Як велика ти еси
Земле Срібная краси!

3.

Та й ідуть купці від Греків
І од Німців, із Морави
І купують, що їм треба...
І б'ють всвди у дзвін слави,
Що Ляборець дикий край
Замінив у земний рай!

Олег, князь великий Руси,
У Києві дзвін той чує,
Племена всі взяв у руки —
Та Хорватів не вове,
Бо Хорватів один дар
Вільний дані од Хазар!

Чують Угри, як на Руси
Золотом Ляборця дзвонять —
Та й зірвалися як жмара,
Своє орду з Дону гонять...
Аж доперлись до Карпат,
Але жах їх гнав назад.

Князь на горах чув шум орди —
Скочив з гір на Русь черлену,
Влискую з горбів огнецвітом
Мов пустив дугу огненну,
Знявся стовп огню зі скал —
Запалав огненний вал.

Ліс огненними стовпами
Запалили дивні чати,
То олій горів підземний,
Димом заслонив Карпати.
Угрів кинув в жах і дур —
Закричали: «Тиз-Гадур!»

Глянув в Сонце Олег Віщий,
Із Кавказу блиснув громом,
Скочив левом, побіг туром,
Заграв Уграм хмароломом;
Впав орлом на один змах —
Сипнув перами в степах...

Утікали, куди очі...
Аж спинилися над Доном.
«Срібну Землю тиз сокотить!»
Гомоніли із поклоном
З диким жахом ув очах:

⁵ Корочун — свято в найкоротший день, сьогоднішнє Різдво.

«Тиз-огонь, великий Бог!»
Дзвенить слава у Києві,
Труби трублять в Велеграді,
Грають сурми у Предславі,
Сичать змії в Цареградї:
Князь Ляборець чародій,
Най прослідить тайну змії!

І приходить Грек премудрий
В гості ніби, з леств змія,
І солодко промовляє
До Ляборця чародія —
І читас по очам,
Що нещасний князь є сам!

На чолі його задума
Не втаїлася од Грека;
Його мучить чорна дума,
Що за тайна в горі Пека,
Де є людській думці край —
Може там є вічний рай!

Грек провідав се про князя
Через чари красавиці,
Танечниці з Закавказзя —
Що стрункаша від ялиці,
А гінкіша від струї, —
А в'юнкіша від змії.

І солодко змії говорить,
Що думкам не має краєв —
Хто охреститься водор,
Той дістанеться до раєв,
Бо хто душу Богу дасть —
Над ним пекло тратить власть!

І зродилася в князя думка
Прослідити тайну світа —
Вмився грецькою водор
І чекає свята літа,
Як заблисне в дивану ніч
Вгорі Пека тисяч свіч!

ДРУГА ПІСНЯ

4.

Нічка в горах на Купайла
Зорі світять, місяць сяє,
Дидуть зілля, пахнуть цвіти —
Гора Пікуй в світлі грас,
Наче золотом горить...
Хто се іде — кінць біжить!

Князь Ляборець йде під гору,
Ай вагається душею;
Жахом світять його очі,
Сховав перстень під кирею,
Слідить тині у корчах —
Кожний шелест будить страх!

Пахнуть цвіти, дидуть зілля,
Аж повітря душить пахом,
Йому серце в грудях мліє...
Він поблід і глянув з жахом —
Дажбог слідить його з гір,
Його очі — тисяч зір!

Десь у зворі звірі виють,
Там загугало совою,
Див на верху древа свиснув,
Застогнала ніч грозор —
Кличе з ліса бісів біс,
Виє свистом цілий ліс!

Осіна в лист зашуміла —
Світ довкола закрутився...
Під землею задудніло —
Змії стоїскрий підіймився,
Закрутився коло ніг —
Князь звалився на моріг.

Хмара бісів збігла з ліса
Різномілих, стоязких...
Князь захрив лице руков —
Луна гомін криків диких:
Хоче світлом вбити тьму,
Чур йому, а пек йому!

Гора Пікуй розвернула ся,
Засіяла жаром-блиском —
Вийшов Лек! І зором супа
Глянув, крикнув, скочив з виском,

Вирвав з перста огнецвіт —
Вив зі щастя темний світ.
Скочив Пек на верх і блиснув
Огнецвітом понад миром —
Заклинав всі скарби світа
Чур округив скарби виром,
В скали вдарив буролім —
Перун охом верже грім!

То не буря громом грала,
Аж трішали темні бори —
Розбивали скарби скали,
Аж трусилися всі гори;
Западалися в глибині гір.
Де не вздрить їх людський зір!

Тьма копитна танцювала
В скалах з реготом і глумом —
Перун крикнув — Пек запався,
Залунали гори шумом —
І все цезло — тихо, ша!
Зачарована тита.

5.

Зорі світять. Місяць мріє
І на князя сіє чари...
Князь запав у сон глибокий,
Водить в небі: через хмари
Дажбог лине з ясних зір
І говорить шумом гір:

«Шо ж ти вдіяв, любий сину?»
Ти повірив лести Грека,
Що взяв в тебе віру з себе,
Твою силу гнав до Пека:
Рай найти з усіх турбот —
Замість вести свій народ!»

«Нема рав й між богами,
Ні у власті, ні у славі,
Ні в коханню, тільки в серці
Найдеш ціль за діла праві
Для грядучих поколінь —
Знайеш ціль для всіх терпін!»

Людства ціль не є терпіти,
А стремити до Zenitu
І горіти і дзвеніти
Однодумкою всесвіту —
Мус підняти на весь рiст
Свого духа висше звiзд!

«Не для вас я, мої внуки,
Добув перстiнь з огнецвітом?
Викув Хорс мені той перстiнь
З гір Карпат для керми світом;
Цвіт той — камiнь всезнання:
Ви були б богами рiвня!»

«І піднявся бунт на мене,
Всі боги були ворожі,
Що я внукам, людям Русі,
Хочу дати сили божі...
Перун скинув із Карпат
В гніві цілий Вігорлят!»⁶

«Зрікся я на річ Перуна
Трону світа між богами —
Але їм не дав перстєня,
Бо душа моя між вами,
Мої внуки, сину мій —
Я тобі дав мрію мрій!»

«Та не вірив ти у діда,
Ти хтів рау, ти хтів рау...
Хто природі вилер тайну —
Того серцю нема крау;
Рай замкнувся з того дня
Огнецвітом всезнання».

«Шо ж тепер? Кістями і кров'ю
Мусиш, сину, пильнувати
Перстiнь схований в Карпатах.
Хто той перстiнь буде мати,
Той задержить серед туч
Заходу і сходу ключ!»

І схилив над головою
Князя своє божу руку,
Благословив рукою
Зняв зі серця його муку —

⁶ Вігорлят — вулканічне пасмо по півнож Карпат.

Князь збудився серед слез,
А Бог Сонця тихо дез.

6.

З тої ночі князь Ляборець
Велів свій терем заперти,
Тивунам дав власть в громаді,
Восводам жезло смерті —
Сам душою серед гір
Князь ховає блудний зір.

Часом, у горах у задумі
Його видять поде в лісі,
Припадають і цілують,
Даруть волю своїй втісі —
Князь не важить слів, ні сліз,
Верже очі в темний ліс.

А на свято Корочуна
Нашівають⁷ з краю гості,
Засідають до вечері,
Князь впер очі в кут у сніп
Шум і шепіт на помості —
І мовчить сумний як гріб!

Струнко клониться красуня,
В шумнім танцю гнеться в'юно,
І сміється, оком грає,
Мрійно в'ється до цілунку —
Князь шле очі в темну даль,
В'є з лиця його печаль!

Олег, князь великий Русі
Шле послів до Ужгороду —
Аби ладився на човни
На Дунай до Царгороду,
З ним ідуть всі племена —
Русь як лава йде одна!

Князь Ляборець мов не чує,
Він за Олега не дбає,
Приєднався до Болгарів,
В Царгороді ласку має,
Він за горами сидить —
Він душою біль терпить!

Олег душу не полівить⁸ —
Грек підносить йому ліки:
Грецька віра — ласка божа,
Заспокоїть сум на віки;
Нею здвигне рідний край,
А по смерті знайде рай!

Привів князю чорноризця
З між Болгарів з того міру,
Він читає всі їх книги,
І їх мову, і їх віру —
І цілує книги князь,
Свята мудрість рознялась!

Хитрець грецький ставить церкву
В городищі на Горянах⁹,
А умілець пише фрески
Злотом в стінах і тижпанах.
Царські врата і вівтар
Гороризьбить золотар.

Грек прошає князя в церкві:
«Буде Олегаві горе!»
Пруть Хозаре, йдуть Маляри,
Цар на сході збурить море,
Знявся на Русі буревій —
А Вам божий мир — спокій!

Князю будь благословенний,
Що оставив тьму поганську;
Ти як Місяць блис від Сонця
Через віру християнську —
Будеш славен з роду в рід,
А покров твій — грецький світ.

Князь із церкви не виходить...
Там щоднини дзвонять дзвони,
Серед фресків і мозаїк
В'ється ладан на ікони,

⁷ Нашівити — відшати, піти в гостину.

⁸ Полівити — облепшити, виплвити.

⁹ У Горянах під Ужгородом за Угом є слід городища (укріпленого місця), в якому є церква з фресками візант. стилю, нині калъ. Каплиця.

Б'є поклони князь чолом
І лежить вночі хрестом...

ТРЕТЯ ПІСНЯ

7.

В Царгороді б'ють у дзвони,
Що Волгари йдуть з Дунаю,
Симеон¹⁰ став цар Ромеїв
На три моря в грецькій краю —
Чернь в столиці клекотить,
Ой бре море — гнів шумить!

А в палаті мрамуровій
Цар Лев Мудрий¹¹ Грека слуха
«Князь Ляборець з волі Греків
Прийняв віру — стратив дух.
І Волгарам на клятву
Післав воду і траву!»

«А на Русі був в повалі;
Зв'язав перстєнем Карпатів
Руси городи Червенські,
Взяв Дунай під ключ Хорватів,
Був під Олегом орел —
Став Болгарський перепел!»

— «Амiнь дурю!» — цар Лев каже
Ще далеко Олег Віщий!
А Волгари нам за дари
Стали ворог найгрізніший,
Ми їх звали на Славян —
Вони стали — їх таран!»

Лев думас на престолі,
На три шляхи посла шлється,
На Болгарів гнів цезарів —
Най за нього Угри б'ються,
Най падають верхи Карпат —
Аби спасся Царград!

В золотій троновій залі
Посли Угрів сторопіли:
Гнуться в парчах всі дворяне,
В царських вратах заревіли,
Злоті льви на давін жар-птиць —
Всі дворяне впали ниць!

Стіна з шовку розгорнулась —
Цар піднявся в повній славі,
В чижмах з багру, в діядемі,
В самоцвітах, в злотоглаві,
Тримав жезло всіх країв —
Співа затиш — він гомонів:

— «Щисар світа дає Уграм
Краю від Тиси до Дунаю,
Висєднає в царя Русі
Вільний шлях до того краю!»
Цар зник в димі блискавиць —
Посли Угрів впали ниць!

Грек за Угрів Олегаві
Приніс Срібну Русь у дарі:
«Князь Ляборець клявся Волгарам,
Хтів зрівнятися Тобі в парі —
Але Грекам краший мир
Ручить Олег богатир!»

Олег скочив із престола,
Скипів гнівом: «Ось де зрада!»
На Ляборця громи сипле...
Грек зве посла від Арпада¹² —
«Пустить Угрів кризь той край,
На Волгарів на Дунай!»

«Підуть з вами мої вої!
Не цареві робим ласку,
Князь Ляборець дав Волгарам
Землю Срібну наче казку,

¹⁰ Симеон (893-923) цар Болгарів і автократор Ромсів мав державу від Адрійського до Чорного моря, від Егейського до Карпат.

¹¹ Лев Мудрий (VI. 886-911) покликвав Угрів проти Болгарів.

¹² Арпад, провідник орди Угрів у поході на Дунай (896-897).

З пня одрізував галузь —
Піде взяти її Русь!»
За сім неділь перли з Лону
Орду Угрів Печеніги.
А під Києвом як жмара
Заскрипіли їх теліги —
А від коней їх і стад
Сули неслись до Карпат.

8.

Коло церкви на Горянах
Зняв сліпець до світла очі
І молився Богу Сонця,
Щоб сцілило їх із ночі —
Тай у рани край повік
Сонце пило злотий лік.

Князь ішов на службу божу
Та й почув його моління.
І промовив благовінно
Серед смутку і терпіння:
— Молись Богу, віру май,
Смерть принесе в нав'є¹³ рай!

А він каже: «Тяжка доля
Сліпом жити, мов не бути:
Всім нам смерти не відперти,
В нав'є суду не минути, —
Буду й там, як за життя,
Сліпом жити без пуття!»

Князь як сіяв слово боже,
Що приносить грецька віра,
Що терпіння — то спасення,
Там пак рай не з того міра...
А дід каже: «Очі дай,
То повернеш мені рай!»

Князь замовк. Мов обалений
З неба впав у темне море...
Кинув гривню, біг від церкви
І тікав кудись на гори...
Влудив лісом сам один,
Аж зайшов під Зелемин.

Нічка в горах на Розігру.
Зорі світять, місяць сяє,
Дитуть зілля, пахнуть цвіти —
Гора Зелемин іграє,
Наче золотом горить —
Князь під храмом Сонця спить.

Надлітають Повітрулі¹⁴,
Крильми б'ються для розради,
А повійні, а лелійні,
Я лебеді, білі Лади:
«Айбо гляньте: спить князь мрій,
Сльози перляться із вій!»

«Чого плачеш?» — шепче срібна
Повітруля в сні до уха.
Князь мов молиться з просоння:
— Дайте мені силу духа,
Аби рік я: Очі май, —
І вернув сліпому рай! —

І здіймили Повітрулі
Князя на повійні крила, —
І несли у срібні струї,
Де жива леліла сила
І скупали в джерелі —
В ньому чув він дух землі.

Князь почув, як шепчуть зілля,
Шепчуть ягоди і цвіти —
І коріння і насіння:
— «Ми лікуєм на пристріти,
Ми на чорну смерть, а ця —
Лік на очі у сліпця!»

¹³ Нав'є — місце побуту за гробом у вірі предків.

¹⁴ Повітрулі — русалки з крилами, в роді сербських віль, долини живуть в усних віруваннях Закарпаття: кого скупають, «той не був ніколи бжежний (хворий) і пізнає усє зілля на ліки з усєї хвороти».

Де ні взявся сліпий старець;
Князь зірвався, вирвав зілля
І поклав йому на очі —
Дід провидів на весіллі
І на радість усіх зілля,
Повітруль і срібних хвиль.
Князь запладав мов дитина, —
Був щасливий у тім рап.
Задзвеніли Повітрулі
Пісню Сонцю у безкрай:
— Ой, Дажбоже, всім еси
Сяйво, сили і краси!

9.

Князь прокинувся — спів лунає.
Сонце сяє на окрузі,
Нарід гейби мовня грає,
Славить Вога в темнім лузі:
— Ой, Дажбоже, всім еси
Сяйвом сили і краси!

Попереду йдуть дівчата,
Наче маки червоніють,
А на шатах грають взори,
Вінні в чолах їх леліють --
В'ються горами пісні,
Радуються всі Весні!

Міст руками в'яжуть пари.
Та й Весна іде по мості,
По руках пливе, як пава...
Всі вітають любі гості:
Весна красна йде на міст,
Рай землі несе зі звізд!

А Весна кидає цвіти,
Всім сміється, всім честус. —
А всі граються, як діти,
Люд радіє, люд хвилює,
Грають гори, грає ліс —
Князь сміється серед сліз:

Що за радість, що за розкіш
Розпирає йому груди!
Ах, він жити хоче, жити
І радіти як ті люди,
Що співають ті пісні
Богу Сонця і Весні!..

Вбіг, мов гнаний до святині
І упав Дажбогу в ноги —
Хтів молитись цілим серцем,
Нести дяку без тривоги
За ту радість, за той чар,
Що слав сонцем світлий цар.

Заридав там, як дитина
В свого батенька на лоні —
І молив устами сина,
Розняв блуд свій на долоні —
А душа до Вожих ніг
Сповідала цілий гріх:

— Отче добрий наш, Дажбоже,
Полудив мене Грек блудом
В темні нетри поза гробом...
Я карався Божим судом,
Що відняв у мене ярь —
І я впав у темний яр.

— Якби смерть було стремління,
То не слід було родитись —
Якби ціль було терпіння,
То не слід нам з горем битись
І зглибляти всі моря —
Коли згаснем, як зоря!

— О, Трисвітлий наш Дажбоже,
На що ти зродив людину?
І закрав її у тайну
Правду світа до загину?
Заслонив нам своє ціль —
Всім на край поставив біль?

— Ось відкрив нам тайну Рап
В своїм блиску і промінню.
Тим живу, що нині знаю:
Ціль життя не є в терпінню,
Тільки в радості життя —
Се довічна ціль буття!

А над кучерами князя
Дажбог сипав ясні лучі,
Лице князя променіло,
Як веселка після тучі --
А душа крізь Сонця сміх
Забліла знов, як сніг...

ЧЕТВЕРТА ПСНЯ.

10.

В Срібній Русі труби трублять:
Хто живий, ставай до зброї!
Будем битись, боронитись!
Ліси, гори — твої вої,
Земле Срібная краси,
Ти за горами еси!

Ідуть полки за полками
З Мукачева в сині гори,
Коні грають, стягають,
Шумить військо наче море...
Аж тривога де взялась:
Де ж Ляборець вождь і князь?

Князь Ляборець у святині
Молить дарами Дажбога:
Мольби шляться, думи в'ються,
Його серце б'є тривога,
Кров'ю капає від ран
Що згубив він їх талан!

Поки слухав серця люду,
Був князь Олегу май рідний —
А послухав царя світа,
У Болгарів став послідний...
Вліво цар звернув стерно —
Він з човном впав під судно!

Гей, коли мав дар Дажбога, —
Запалив би огнецвітом
Знов стовпи огненні в горах,
Став би в бор з цілим світом —
Земле Срібная краси,
Ти ж за горами еси!

Просить віщуна з'єднати
У Дажбозі оборонця —
Схилив голову зболілу
Перед шитом бога Сонця
І кровавими слізьми
Плакав з жалю серед тьми.

Жрець Дажбога, як луна білий,
Виступає зі «Святая»
І говорить, що Бог каже,
Каже правда світова,
Що законам дає зміст
І кермує ходом звізд:

«Через гріх свій, князю, в собі —
Ти вбив силу, впав в зневіру;
Як змінив ти віру предків —
Ти у нарід втратив віру;
В вірі тій ти вдіяв чуд —
Тепер чуєш божий суд!

Тепер у тебе ніт одваги,
Ти боронити замість бити —
Ти ховаєшся за гори
Замість орду протонити!
Ти охабив¹⁵ дар Вожів —
Олег віший — божий гнів!

Стань до бор, йди на гори,
Коли твоя правда, княже;
Не проженеш, тягни в гори
За собор плем'я враже —
Позапалай всі ліси,
Димом-жаром подуси!

Дажбог дав для твого краю
Перстень чарівний Карпатів,
Цілий світ не одоліс
Його аирвати в Хорватів —
Земле Срібная краси,
Ти за горами еси!»

Жрець скінчив і заховався
За кадилом у «Святая» —
А з кристалів засіяла
Ясність Сонця золотая,
Розлеліялась у шерть —
Князь у став — блідий як смерть!

¹⁵ Охабити — потеряти, згубити, старе слово, звисє з повісті про Свято-слава, уживанє на Закарпаттю.

11.

Пруть Хорвати на Карпати,
Броню гори укріпили
І черленими дитами
Звірі гень загородили —
Земля стогне, бір шумить;
Князь під стягом в тьму глядить...

Крикнув Див на горі Пека,
Застогнала ніч понура,
Звірі виють, орли крехчуть,
Діти бісові Гадура
На Дажбожі внуки йдуть —
А під ними коні ржуть!

А Див свистом путь ім каже,
Женуть Угри стадом супів...
Бязкіт коп'я, дзенькіт стрілів
Зовуть звіра з гір на тропів —
Дрожать гори, буде бій!
Бути тучі громовій!

Ой, вже три дні і три ночі
Летять стріли закалені,
Гремлять мечі об шоломи,
Трищать коп'я об черлені
З кричі ковані шити —
Трясуть горами хребти!

Діти бісові яруги
Жовтим трупом загатили,
Течуть ріки, а криваві,
Кричуть крики, а без сили —
Князь, як витязь, пре їх азад,
Утікають із Карпат.

А в неділю до схід Сонця
Несуть добич з гір Хорвати:
В храм Дажбога узорочя,
А князеві хочуть дати
Срібні стружя й хоругов,
Що обризкала їх кров.

«Слава вам, Хорвати Білі!
— Князь Ляборець горло каже,
— Нуте пити і гуляти!
Вже побите плем'я враже!»
Радість криком понеслась —
Всіх вином частує князь.

Над берегом Ляториці
Ллються вина, а ведрами,
П'ють токайське Хорвати
І співають стоустами:
Земле срібная краси,
Ти за горами еси!

Сонце гасне, не співають,
А шаліють, усі п'яні...
Даром кличе знак Дажбога
Всі верхи мов кров у рані:
Гей паїть ліси на страх,
Діти бісові в лісах!

Вином твердо погостились
Та й заснули сном побиті.
Не вина, а крові чарть
Діти бісові укриті,
Дишуть на кровавий пир —
А Див кличе їх на жир!

Наче лисиці корчами
Дококола оббігають,
Розсивають чати в горах,
Всі дороги заставляють —
А плямки усіма
Бісова валиться тьма...

Сплять сліпі Дажбожі внуки
І не чують, до довкола
Гайворонням орда грає.
Зняла крила рать Монгола —
Трублять труби, бубни б'ють
І на пир звірів зовуть!

Сонце сходить — князь зірвався,
Плянув, скочив, зблід з тривоги,
Впав із криком на дружину —
— Князь, князь, на коня!
І счинилась западня.

Князь допав на коня свого,
Скочив, крикнув, розняв руки,
Сюди гляне, туди гляне:
Всюди коні, коп'я, луки —
«Вже нам дітись нікуди —
Хто на смерть, за мною йди!»

І зірвались Хорвати,
Списи рвонули й на коні —
І женуть на орду темну.
Може виб'ється в розгоні!
Криком їх відкрила тьма,
Смерть над ними усіма!

Летять стріли на них градом,
Придуть коп'я об черлені,
Гремлять шаблі об панцері,
Виють криком пси скажені;
Де не вдарять — вал як мур,
Верже громами Гадур!

Суджені на смерть рубають,
Летять голови і руки,
Кров'ю бризкають ім груди,
Трупом падають з розлуки;

Вся дружина поляглась —
З пекла перебився князь!

І жене, жене без тьми
Через гори, через доли,
А за ним летить ватага —
Та хто зловить орла в полі?
Де ні впаде його зір,
Знає нетри своїх гір!

Що ж орел, що втратив гори?
В його серці тьма без крає!
Уг проскочив, добігас
До Свіржави у відчає —
Та над нею упав кінь,
Свідок слави і терпін'я.

І заплакав князь Ляборець
І обняв коня руками
І не чує гайвороння,
Що закракало полями...
Летять Угри наваздогін
Хмаров з усіх сторін!

Ані його не побили,
Ані в чверти порубали —
Тільки з нього хороброго
живцем серце виривали
І з'їдали по кускам —
Трупа кинули орлам!

Та Свіржава забриніла,
Спеленила його в сині —
Душа чайков злетіла
І там дзвонить в верховині,
А на очі покоління
Кине росу його тін'я.

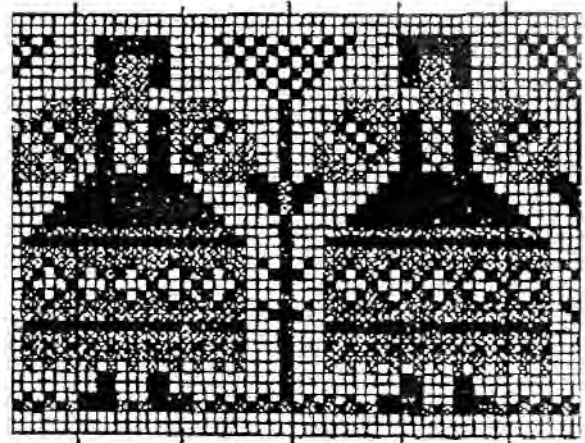
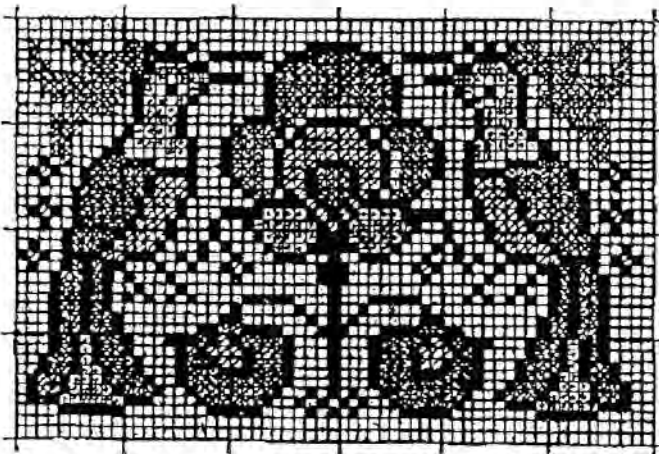
І дитина кожна скаже:
Його слава не поляже!
Бо Свіржава кришталева
Його ім'я взяла княже,
І леліє у імлі
Казку Срібної землі...

✠

Місяць світить у Карпатах,
А Ляборець річка грає
По каміннях — поколінням
Дивну казку повідає,
Славить князя на весь світ,
Що був тому тисяч літ...

Грудень, 1923

ВИШИВАЄМО ОБЕРЕГИ

■ - чорний, ☒ - малиновий, □ - синій, ▣ - жовтий

ПРИКАЗКИ ЯЗИЧНИКА:

Душі не вмирають.
Равство — в'язниця душі.
Не навіки сонце заходить.
І Перун стріли куди не завжди.
Все минається, як учорашній день.
Нема розчарування — є пізнання.

Ніхто не хоче родичатися з жевраком.
Щоб розвіяти привида, треба йти на нього.
Христос попутає...
Все змінюється, ніщо не минає.
Дай, Боже, жартувати, аби не плакати.
Додай радість до турбот.

СВЯЩЕННИЙ ГАЙ

Слова і музика В. Шапошника
Присвячую Волхвині Зореславі

Помірно

Хоч лі-то нав-ко-ло, та хо-лод-но нам; Хоч ніч-ка на дво-рі - не хо-четься
спать... Бо зав-тра на ра-дість усім во-ро-гам в Дні-прі нам на-ки-нуть "Хри-ста благо-
-дять"! Бо князь Во-ло-ди-мир про На-рід за-був — Я-зичницький Світ у-яр-мить за-хо-
-тіа! Хоч сам на по-чат-ку я-зичником був — став ни-щи-ти Ві-ру Батьків і Ді-
-дів. Свя-щенній наш Гай у — Серці мо-їм! Об-па-ле-ний Рай — у Сер-ці мо-
-їм! На Ра-тну Зві-тя-гу, На ро-де, вста-вай! І Рід-ну-ю Ві-ру со-бі по-вер-
-тай! 1. Емо 2. Емо
2. Вже- -вай!
3. На- -вай!

1. Хоч літо навколо, та холодно нам;
Хоч нічка надворі — не хочеться спати,
Бо завтра на радість усім ворогам
В Дніпрі нам накинуть "Христа благодать"
Бо князь Володимир про Нарід забув —
Язичницький Світ уярмить захотів!..
Хоч сам на початку язичником був —
Став нищити Віру Батьків і Дітів!

Пр.: Священний наш Гай — у Серці Моїм!
Обпалений Рай — у Серці Моїм!
На Ратну Звитягу, Народе, вставай!
І Рідну Віру собі повертай!

2. Вже наші дівчата вінків не плетуть;
Нде не почути людських голосів...
Лиш де-де варязькі дружини ідуть
У віру гдужу навертати усіх!
Чужинська в нас віра, чужинський обряд;
Чужинські звичаї, чужинські свята!
Дажбожим онукам нема тут добра —
Не та в нас держава! — Дорога не та!

Пр.: Священний наш Гай — у Серці Моїм!
Обпалений Рай — у Серці Моїм!
На Ратну Звитягу, Народе, вставай!
Державу Українську собі здобувай!

3. На місці Святитиш стоять вже церкви,
А замість Кумирів — постали хрести...
Кудесники, де ви? І де ж ви, Волхви? —
Понищили всіх християнські кати!
Богів Українських не славлять у нас! —
Юдейському богу поклони всі б'ють!
Згубили Державу і згаляли Час! —
"Заморські месії" ланпог нам кують!

Пр.: Священний наш Гай — у Серці Моїм!
Обпалений Рай — у Серці Моїм!
На Ратну Звитягу, Народе, вставай!
Язичницький Світе, з Дніпра видибай!

* Цифрами вказані номери куплетів, в яких слід виконувати вищевказаний ритм у даному такті.

*І Числобог рахує
Дні наші
І говорить Богові
Числа свої,
Чи бути дню
СВАРОЖОМУ,
Чи бути ночі.*

Велесова Книга

КАЛЕНДАР В ІСТОРІЇ НАРОДУ

Анатолій БОГОРОД

Досі питання про основи давньоукраїнського календаря залишається недослідженим і через відсутність достатньої кількості відомостей про нього, і через відсутність професійних служителів культу Давньої Віри Українців, які були носіями цих знань і контролювали чітко його дотримання. Після насильного навернення русичів у християнство, поступово винищувалися волхви, а релігійний календар українців-русичів підмінювався юліанським календарем, який служителям християнського культу в Римській імперії пристосували до своїх релігійних потреб.

Ніхто з дослідників календаря і хронологів не повідомляє у своїх працях про те, коли в Русі вперше почали користуватися юліанським календарем. Відомий дослідник календаря Климишин зазначає: "Коли і як в Київській Русі почали використовувати юліанський календар і як відбувалося "перенесення" на його місяці давніх народних назв місяців, які належали до місячно-сонячного календаря, залишається недослідженим", хоч і робить припущення, що "юліанський календар був відомий в Русі задовго до прийняття християнства"¹. Гадаю, що волхвам, аналогічно, міг бути відомий і ка-

лендар юдеїв, і календар персів і багато інших календарів. І, навіть, якщо ці календарі й були кращими від місцевого язичницького календаря, то це ще не означає, що ними починали користуватися, відкинувши давню релігійну традицію. Нині прикладом такої безкомпромісності може служити вперте неприйняття ортодоксальними християнськими церквами реформованого юліанського календаря, який нині відомий усьому світові як григоріанський календар. І це незважаючи на те, що григоріанський календар набагато точніший від юліанського. Юліанський календар за 128 років дає похибку, яка рівна 1 добі, а в григоріанському календарі одна доба набігає за 3280 років². Причини такої впертості і безкомпромісності спробуємо розглянути далі.

Цікавим прикладом неприйняття іншої календарної системи, яка повинна була зруйнувати традиційні календарі усіх релігій, може служити подія, описана Галиною Лозко. У 1923 г. для спрощення календаря був створений Міжнародний комітет при Лізі Націй, куди надійшло близько 200 різних проєктів. Один із них пропонував ділити рік на 4 квартали по 91 дню (всього 364 дні), а день без числа вважати днем Нового

¹ Климишин И. Календарь и хронология.— М., 1985.— С. 258—259.

² Селешников С. История календаря и хронология.— М., 1970.— С. 69.

року. У високосному ж році додавати ще один день без числа як свято Миру. В такому календарі мали б збігатися дні тижня з днями місяця кожного року. Але цей проєкт був заперечений Сполученими Штатами Америки з релігійних міркувань, бо пересування неділі не збігалося б зі святом Пасхи³. Такий універсальний календар не підійшов з "релігійних міркувань" ні християнам, які відзначають Пасху і вихідний день в неділю, ні юдеям, які відпочивають у субботу, ні мусульманам, у яких вихідний день — п'ятниця.

Усі ці аргументи були наведені для того, щоб спростувати гіпотезу про те, що юліанським календарем користувалися на Русі ще до насадження християнства, тим більше що християнська Римська імперія і Візантія дуже вороже були настроєні проти язичницької Русі, а в Русі будь-яке запозичення у ворога сприймалося як рабська залежність від нього.

"... Перервана нитка часу — це трагедія для прибічників будь-якої релігії"⁴ — зазначив Сергій Куликов, тому варто було б розглянути чи вдалося чужорідному християнству остаточно перегризти українську нитку часу і, що залишилося сьогодні від давнього українського літочислення.

"Ми майже нічого не знаємо про те, як саме визначався час в Русі до прийняття християнства, — пише А. Зелінський. Існує гіпотеза, що спочатку використовувався місячний календар, а пізніше сонячно-місячний із використанням 19-річного циклу⁵. Ясно лише одне: із насадженням християнства в Русь прийшов юліанський календар з візантійською пасхалією, яка мала тоді універсальне значення для всього християнського світу"⁶.

В результаті ретельного аналізу літописів виявилось, що Новий рік (Новоліття) починався в Русі з появи нового Місяця в перші весняні дні, найближчі до весняного рівнодення, коли сніг сходив з полів і вся Природа прокидалася від довгого зимового сну. Попередній рік міг мати 12 місяців, а наступний — 13 місяців. Тому, після введення юліанського календаря, початок Нового літа в Русі не збігався з одним і тим же числом, а пересувався по числах березня, припадаючи в деякі роки навіть на лютий або на квітень. Наприклад, в 1-му Новгородо-

дському літописі читаємо: "В літо 6645, яке настало 7 березня..." В 1139 році новий місяць з'явився 5 березня і лише після цього почався новий рік, чергове "літо 6647". Разом з християнством з Візантії в Русь прийшов і вересневий стиль, хоча, за звичаєм, початок року відзначали також і в березні до горезвісного 1492 року (7000 років "від сотворення світу").

Неспромігшись викоринити народну релігійну традицію русичів відзначати початок Нового літа на початку весни, церковники прив'язали його до 1 березня (незалежно від появи Молодика), пояснивши його відзначення подією з юдо-християнської міфології — "сотворення Адама". Нині вже календар ортодоксальної християнської церкви не має свята 1 (14) березня і відзначає його, як день поминання мучеників.

До X ст. н. е. Західна Європа практично перейшла на нове літочислення від "різдва Христоса", і в кінці X ст., як тільки виповнилося 1000 років нової ери, "в чеканні страшного суда, багато літописців перестали вести хроніки, а люди з міст тікали в ліси і печери або, навпаки, займалися розпустою і поширювали ересі"⁷. То в одному, то в іншому місті Західної Європи з'являлися "Христоси". І це відбувалося в Європі, яка лише встигла призвичаїтися до нового для неї літочислення — "від рідва Христоса".

Через п'ять століть подібне повторилося в Русі і в Московії. Ось як про це повідомляє М. Карамзін: "Крім зовнішніх небезпек і ворогів, молодий Іван III повинен був у своїй державі подолати і загальний сумний стан, яким розслаблення душевних сил. Закінчувалася сьома тисяча років від "сотворення світу" за грецькими хронографами: повір'я з кінцем 7 тисяч років чекало і кінця світу. Затемнення жахали простих людей сильніше, ніж будь-коли. Було зафіксоване справжнє стихійне лихо: від сильного холоду і морозів загинув хліб на полях; два роки підряд випадав у травні великий сніг. Якщо вірити підрахункам одного з літописців, за два роки в Новгородських і Псковських володіннях від чуми померло 250652 людей; в одному лише Новгороді 48402, а в монастирях близько 8000. В Москві, та в інших містах, в селах на дорогах також гинуло безліч люду від цієї хвороби. Крім цього, за свідченням літописців, були страшні знамення: сильна буря зламала хрест Софіївської церкви в Новгороді... Люди тихі і смиренні тремтіли з переляку і молилися богу; інші

³ Лозко Г. Українське народознавство. — К., 1995. — С. 161.

⁴ Куликов С. Нить времєн. — М., 1991. — С. 18.

⁵ Через кожні 19 років Метона фази Місяця будуть припадати на ті ж числа юліанського календаря.

⁶ Зелінський А. Конструктивні принципи древнерусського календаря. // Контекст — 1978. — М., 1978. — С. 92.

⁷ Зелінський. — С. 96.

насміхалися з них і удаваних чудес"⁸.

Ці настрої частково передалися Заходу. "Меч господній скоро пройде по землі"⁹ — проголошував Савонарола в Італії в кінці XV століття. Але з особливою силою ці настрої проявилися на Русі. Слід згадати і причини, які викликали до життя ці настрої.

Майже на весь ортодоксальний Схід поширилося повір'я, що світу призначено існувати 7000 років. Згідно з цією концепцією, конкретний земний час існування світу є ніби відображенням символічного часу "шести днів творення", враховуючи і сьомий день, коли (за Торою і Біблією) Єгова — бог євреїв "спочив у день сьомий від усіх своїх справ" (1 М.2,2). А, оскільки "у Єгови один день, як тисяча, і тисяча років, як один" (2 Петра.3,8), "Бо перед очима твоїми тисяча років, як день вчорашній..." (Пс. 89,5), то символічна седмиця, пов'язана із "творенням світу", перетворювалася в сім тисячоліть його існування.

Для християн східного обряду, особливо у Візантії і в Русі, сьома тисяча років від "сотворення світу" закінчувалася в 1492 році н. е. Кінець її був неспокійний: в 1453 (6961) році турки захопили столицю східного християнства — Константинополь. Християнські проповідники порівнювали турків з "військом Сатани", яке переможе християн перед страшним судом — "другим пришестям Христоса" (за Об'явленням Івана Богослова, 13,7). Недавнє падіння Константинополя ще більше посилювало в Русі тяжкі передчуття. Необхідно відзначити, що в деяких прошарках руського народу того часу тіней і сумних передбачень виникають *рухи християн*, які вражають своєю відчуженістю від всього мирського: вони залишали своє майно і рідних своїх, як це радив Ісус:

"І кожен, хто за ймення Мое кине дім, чи братів, чи сестер, або батька, чи матір, чи дітей, чи землі, — той багатократно одержить і успадкує вічне життя". (Матвія, 19,29; Луки, 18,29-30). Ставши жебраками, вони масово йшли в монастирі "спасатися"... Про один з таких рухів — рух "нестяжателів", очолений Нілом Сорським, згадує у своїй статті А. Зелінський¹⁰. Але знала ця земля не одного лише Сорського. Викликав до життя таких "сорських" в кінці сьомого тисячоліття такий вислів Ісуса Христоса: "І вблагаю Я Отця, — і

Втщителя іншого дасть вам, щоб із вами повік (до кінця світу) перебував..." (Івана, 14,16).

Чекання "кінця світу" відобразилося і в списках пасхалій. Зокрема, хоч в 1408 (6916) році закінчився 532-літній круг пасхальних таблиць, але ні в Греції, ні в Русі ніхто не наважувався розписати таблиці дат пасхи на нове 532-ліття, а обмежувалися лише короткими списками на 84 роки (до 1492 року). Ніхто не наважувався "перейти" за сьому тисячу років! На останньому листку однієї з таких пасхальних таблиць була зроблена така приписка: "Тут страх, тут скорбота, тут біда велика в розп'ятті Христовому цей круг є, і це кінець літам настав, в які чекаємо всесвітнє твоє пришестя, владико!"¹¹

Фатальний 7000 рік "від сотворення світу" наближався. Спочатку настало 1 вересня (церковний Новий рік) 1491 року, потім 1 березня (народний Новий рік) 1492 року, тоді знову 1 вересня 1492 р. (1701 рік). "Набожні заспокоїлися, побачивши, що земля стоїть і небо не гойдається із закінченням сьомої тисячі років"¹². Світ продовжував своє існування, а тому треба було продовжувати і пасхалію. Про це потурбувався Перший церковний Собор, скликаний в Москві в січні 1492 року спеціально для укладення церковної пасхалії на восьме тисячоліття. Характерно, що укладач розісланої по всій Русі нової пасхалії Геннадій Новгородський в передмові підкреслює, що людина не може знати, коли буде "кінець світу": "Ми написали це для простих людей, які думають про кінець цього світу; лякати його не потрібно, а треба чекати пришестя Христоса в будь-який час, тому, що воно нікому не відоме, як це встановлено"¹³.

Як бачимо, два "кінця світу" не витверезили християнських пасторів, які заклали ще одну "вибухівку", але вже заповільненої дії у свідомість наступних поколінь християн — "треба чекати пришестя Христоса в будь-який час". У християнській і комуністичній літературі можна знайти перелік дат і років, в які християнська церква чекала наступних "закінчень світу", але хотілося б нагадати про недавній кінець, оголошений новітнім "христосом" у жіночій спідниці — Марією Деві Христос в листопаді 1993 року, чомусь "кінець світу" повинен був розпочатися з Києва.

Нова ідея — жінка-"христос", але карти

⁸ Карамзин М. История государства Российского. — М., 1988. — С. 444—445.

⁹ Робертсон Д., Герцог И. История христианской церкви от апостольского века до наших дней. — Т. 2. — Пг., 1916. — С. 519.

¹⁰ Зелінский. — С. 96.

¹¹ Климишин. — С. 262.

¹² Карамзин. — С. 447.

¹³ Костомаров Н. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей. — Вып. 2. — СПб., 1874. — С. 328—329.

старі, євангельські, які протягом майже двохтисячолітньої історії приголомшували мільйони новонавернених християн у різних країнах і в різних народах, роблячи хворою свідомість все нових і нових поколінь прихильників віри в Христа — "майбутнього руйнівника Світу".

Якщо в першій дії спектаклю на стіні висить рушниця, то в останньому акті вона обов'язково повинна вистрелити. Про це знають усі режисери. Чому не хочуть зрозуміти усі мислячі люди, що репліки християнського "бога" Ісуса Христа: "Я не кину вас сиротами, — Я прибуду до вас" (Івана, 14,18) — завжди будуть провокувати "приходи" різних "втішителей" і "христосів"? Відомо, що такі провокації можливі лише в суспільствах, де нахабно проповідується Біблія чи Євангелії. Головне внести бацилу в організм здорового суспільства, а "христосів" довго чекати не доведеться. Немає жодної країни чи народу, в якому після ознайомлення з юдо-християнськими легендами і міфами, не з'являлись би "пророки" і "христоси". А коли ці юдо-християнські ідеї: спасіння, страшного суду, кінця світу і останнього пришестя Месії (Христа) стають в народі хронічною хворобою, то "христоси" не переведуться ніколи. Про це повідомляє і передбачливий Євангеліст устами Ісуса Христа, коли учні запитали його про ознаки кінця світу і його приходу:

"Проповіdana буде ця Євангелія по цілому світу, на свідоцтво усім народам. І тоді прийде кінець (світу). Постане багато фальшивих пророків, — і зведуть багатьох". (Матвія, 24:14,11,5); "Бо постануть Христоси неправдиві і неправдиві пророки..." (Матвія, 24,24); "Стережіться, щоб вас ніхто не звів. Бо багато-хто прийде в Мое Ім'я, кажучи: "Це я!", і "час наблизився". Та за ними не йдіть!" (Луки, 21,8). Як бачимо, в одній "науці" і медівник і нагайка. Але такі пророкування не зменшили кількості пророків-месіонерів і не відбили маніакального бажання у духовно хворих осіб побути "христосами" чи апостолами.

Завершується друге тисячоліття "від різдва Христа" і знову відкриваються старі рани тисячолітньої і, навіть, двохтисячолітньої давності, бо вже тоді в Ізраїлі Ісус говорив своїм учням-апостолам: "На путь до язичників (несвреїв, гоїв) не ходіть... але йдіть раднш до овечок загинулих дому Ізраїлевого. А ходячи, проповідуйте, що

наблизилося Царство Небесне" (Матвія, 10,5-7) або "Новий Єрусалим, що зійде з неба" (Об., 21,2). "Поправді кажу вам, — не встигнете обійти міст Ізраїлевих, як прийде Син Людський". (Матвія, 10,23).

Як бачимо, ця ідея з "месією" в основі дві тисячі років тому стосувалася лише Ізраїля і його "загинулих овечок"-юдеїв: "Я посланий *тільки* до овечок загинулих *дому Ізраїлевого*" (Матвія, 15,24; Марка, 7,24-29).

Отже, якщо дві тисячі років тому велика кількість "месій" порушувала лише спокій юдеїв в Ізраїлі, то вже через тисячу років нові "христоси" порушували громадський порядок у Західній Європі, а ще через 500 років — на руських землях; Київ не був винятком. Нині четвертий епохальний прихід "христосів" буде присвячений 2000-літтю "народження Христа". То байдуже, що наука сьогодні доводить — "Христос народився в 4 році до н. е.", а отже цей ювілей логічно було б відзначити християнам вже в 1996 році. Саме в цьому році, на думку деяких дослідників календаря, і настало 2000 років з дня народження Ісуса Месії (Іешуа Машіаха). За іншими дослідженнями, Ісус народився ще раніше — в 12 році до н. е., але збанкрутована християнська церква, відгороджуючись від цих досліджень, вперто захищає традиційне "різдво Ісуса" і через чотири роки хоче, належно підготувавшись, приголомшити весь християнський світ бучними святкуваннями і новими наворотами іновірних і атеїстів.

Сьогодні "пророкам" і "месіям" зовсім не обов'язково ходити по світу, в їхньому розпорядженні всі засоби інформації та агітації. Це колись, Христос і апостоли-свреї проповідували в юдейських синагогах, сьогодні "неохристоси" непрохано і безпардонно увірвуться в будь-яку хату, де стоїть телевізор чи працює радіоприймач; друківані засоби інформації — це вже пройдений етап, хоча від нього не поспішають відмовитися сучасні "неоапостоли" християнських церков.

(Продовження в наступному випуску).

* "Небесний Єрусалим" християни пізніше перекладали як "Царство Небесне".

** До речі, Марія Цвигун (Марія Деві Христос), ув'язнена в 1996 році на чотири роки, звільниться саме в 2000 р.

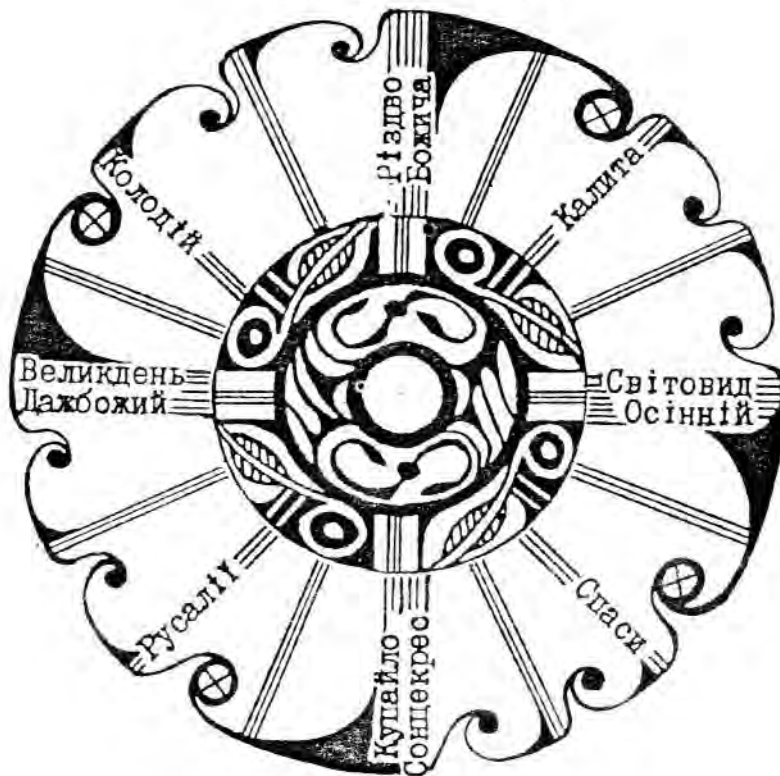
СВАРОГ КОТИТЬ КОЛЕСО ЖИВУЧОГО ЯВЛЕННЯ НАЗУСТРІЧ СОНЦЮ...

Помагай, Дажбоже і Коло Свароже!

зимове сонцестояння

день 8 < 16 ніч

весняне
12 = 12
рівнодення

осіннє
12 = 12
рівнодення

день 16 > 8 ніч
літнє сонцестояння

Таємниці Кола Сварожого... Скільки віків вони хвилюють людство? В який бік крутиться Сварга? В якому напрямку зображувати пори року відносно кола? Досі чуємо суперечки: правильно — неправильно...

Тож поглянемо на малюнок. Видимий нам із Землі рух Сонця відбувається зліва направо (посолонь, за годинниковою стрілкою). Сузір'я (Сварожичі, Знаки Зодіаку) "летять" назустріч Сонцю, тобто справа наліво (проти годинникової стрілки). Таким чином, весняні свята розмішуємо зліва, а осінні — справа. Пам'ятаймо також, якщо кінці Сварги загнуті вправо (як на нашому малюнку), то вона крутиться вліво, тобто разом із Зодіаком.

* Світлицями цифрами позначена довгота дня в годинах, чорними — довгота ночі. Цифри округлені, приміром, довгота дня в літнє сонцестояння 1996 р. 16 год. 23 хв., отже, ночі — 7 год. 17 хв.

31 БЕРЕЗНЯ — СВЯТО ВЕРБИЦІ

Не я б'ю — Верба б'є,
За тиждень — Великдень,
Недалечко — червоне яечко!

Будь великий, як Верба,
А здоровий, як Вода,
А багатий, як Земля!

*Свято Вербиці в Громаді Українських
Язичників «Православ'я»*

Фото Михайла ШУЛЯКА

ВЕЛИКДЕНЬ ДАЖБОЖИЙ

Релігійне свято — це не просто будь-який довільно встановлений день, як приміром, День Миру, чи День Знань. Наші Предки пов'язували свої свята з рухом Небесних Світил, які є втіленням Богів. Чотири найголовніших свята року — Кола Сварожого — збігалися з сонячними фазами: весняним та осіннім рівноденням, зимовим та літнім сонцестоянням.

Україна — велика держава, по її широких просторах ці фази Сонце долає кілька днів. Тому в Києві рівнодення настає раніше, ніж у Львові. Рівнодення означає, що довгота дня, який почав зростати від свята Різдва, збільшуючись щодня на кілька хвилин, нарешті зрівнялася з довготою ночі (по 12 годин). Наступний день становить уже 12 годин 1 хвилину, а ніч зменшується — 11 годин 59 хвилин. В народі про це кажуть, що День поборов Ніч. В першу ж неділю після цієї перемоги в давні часи святкували Великдень. Вірогідно, тоді це свято не було пов'язане з повною фазою Місяця, як це стало за християнства. Це ще потребує наукового дослідження і уточнення.

На Великдень випікають ритуальні хлібини, короваї, солодкі пишні баби, колачі, які мають бути якомога вищими — це символи родючості, плідної сили. Таке ж значення мають і великодні писанки та крашанки, з якими довго боролися попи, але так і не змігши їх викоринити, змушені були дозволити і включити в свої церковні ритуали, надавши їм зовсім іншого значення.

Ритуальні страви цього тижня виконують магічну роль, тому вживати їх слід саме в той космічний час, коли воскресає Дажбог — тільки тоді Небесна Брама відкрита для душі українців-русичів. Приписи попів постувати в цей час спричинюють зворотну дію — ми "постуємо" практично цілий рік. Пам'ятаймо, що яйце — символ воскресіння Дажбога і Дажбожих онуків, тобто всіх нас, українців-русичів. Тому неприпустимо розписувати і дарувати видуте, порожнє яйце — це символ безпліддя, який застосовують наші вороги, щоб знищити націю.

МОЛИТВИ НАШИХ ПРЕДКІВ:

Молімось Богам,
Щоб мали ми чисті Душі
І тіла наші.
І щоб мали ми життя
З Праотцями нашими,
В Богах зливаючись
В єдину Правду,
Так оце єсть ми —
Дажбові внуки!

Всякий день
Звертаємо погляд свій
На Богів,
Які єсть Світ,
Що його звемо:
Перун, Дажбо, Хорс, Яр
Та інші імена.
Так співаємо
СЛАВУ Богам!
І живемо милістю Богів.
Допоки й життя!

Дажбожі внуки ми —
Улюбленці Богів!
І Боги свої десниці
Тримають на ралах наших.
Заспіваймо
Славу Суражію,
І так мислимо
До вечері.
І п'ятикратно
Славимо Богів!

СЛАВА ДАЖБОГУ І ВСІМ БОГАМ У СВАРЗІ!

ВЕСНЯНИЙ ЯРИЛО

Урочистості починаються з 22 квітня — на Свято Великої Лади (Богині-Матері), яку шановує увесь слов'янський світ. Їй — Богині шлюбу, весілля покровительці дощу й врожаю приносять в жертву білого півня, залоблюючи перед весіллям, щоб шлюб був щасливим. На честь Лади дівчата водять хороводи, співають пісень. Свято продовжується 23 квітня — День Лелі (доньки Лади); дівочі хороводи навколо прикрашеної берізки називаються ЛАДОВИЦІ, і мають на меті упорядкування хаосу, встановлення рівноваги в природі, в душах людей. Обряди ЛАДУ-ВАННЯ також супроводжуються ритуальними обідами на природі — в полі, в лісі, біля священних дерев та джерел. Це жіночі й дівочі свята.

Чоловіки 23 квітня відзначають одне з найбільших свят Кола Сварожого ЯРИЛА (Яра, Яровита, Ора, Орія). Яр має кілька значень: Яр — весна; Яр — мужність, відвага; Яр — гнів, бойовий порив; Яр — пристрасть, плодючість. В цей день чоловіки влаштовують БРАТЧИНИ — обіди в лісі, в полі з ритуальним пивом і пивом. Напій бризкають на вогонь, на трави, посіви — це є жертва Богові Плодючості й Весняного Розквіту — Ярилу.

В цей день Батько Орій відчиняє Небо і зелені Трави. До схід сонця умиваються цілошою росою ті, хто хоче бути здоровим і красивим. Хлібороби обходять ниви з хлібом, палють ритуальні (очисні) вогнища.

ЯРИЛЬСЬКІ МОЛИТВИ ТА СПИВИ:

Гей, Ярило! Гей!
Бери ключі золоті,
Веди коня вороного,
Виїзди у чисте поле,
Одімни сирую Землю,
Пусти трави на всю Весну,
На всю Весну зеленую!
А на трави — пусти роси,
Пусти роси медянії!

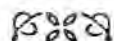

Тобі, Ладо, святий Боже,
Ладо, слухай нас, Ладо!
Пісні, Ладо, співаєм тобі,
Ладо, слухай нас, Ладо!
Серця наші схиляєм к тобі,
Ладо, слухай нас, Ладо!

Подай, Ярило, ключі і замки
Одімнути Красну Весну,
Красну Весну, Тепле Літечко,
Тепле Літечко, спіле житечко!

Волочився Ярило по усьому світу,
Полю жито родив, людям діток плодив.
А де він ногою — там жито копою,
А де він походить, там колос уродить!

До нас, Ярило, до нас!
Щоб було у нас гаразд.
І ти, Ладо-Мати, —
Просимо до хати!

СЛАВСЯ, ЯРИЛО, ЩОБ ВСЕ ДОБРЕ РОДИЛО!

ВЕСНЯНКИ

Анатолій БОГОРОД

З покон віків, як тільки вперше Сонце пригрівало по-весняному і з пагорбів сходив сніг (в кінці січня - на початку лютого), дівчата у супроводі пані-матки - **волхвині** виходили з вечорничних теплих хат гукати Весну. За давнім українським звичаєм, на гуканки поспішали, швидше від усіх інших, дівчата-підлітки, яким вже виповнилося або виповниться цього літа шістнадцять років: кожна поспішала повідомити Долю і Богів про свою готовність до парування та одруження. Тому і порівнювалися дівчата в давніх веснянках до стиглого маку чи груші... На початку ХІХ століття в народі добре знали: якщо дівчина спізнилася на зустріч до Богині Любові - Лади, то Доля може обминути, не помітити її цього року, а її суджений може так і не зустрітися з нею. Про живучість і силу цього повір'я свідчить і давній звичай - на Великдень бити у дзвони. Дівчата, які бажали в новому році обов'язково знайти нареченого і одружитися, в різний спосіб добивалися у місцевого попа дозволу вилізти на дзвіницю і, якомога сильніше, вдарити у дзвони, сповіщаючи весь світ, що вони готові до одруження.

Але переслідування християнською церквою усіх народних свят, звичаїв і обрядів, які суперечили християнському умертвляючому аскетизму і безшлюбності, дуже часто завершувалися забуттям або повним зникненням багатьох свят та обрядів. На час буяння веснянкових хороводів християнська церква запровадила передпасхальний піст із **суворою заборонаю співати**. Щоб врятувати веснянки від повного зникнення, в народі придумали для них назву «**постові пісні**», але й це не врятувало їх від поступового зникання; врешті вони перетворилися у дитячі забавки... І лише деякі з них ще заховують в собі рештки давнього українського минулого, давньої Української Віри, яка й дала могутнє підґрунтя для існування і життя цим дивовижним зразкам українського національного світогляду, мистецтва і культури.

Невпинна і непримиренна боротьба християнських попів з народними святами та українською духовністю призвела до того, що нині веснянки прийнято співати лише на християнську Пасху, всього один день в році, тоді як в язичницькій Україні веснянки і хороводи молодь водила від Стрітення і до Зелених Свят - Русалій. Але, як суворо не забороняли християнські попи **українські духовні пісні**, зокрема веснянки, до нас всетаки дійшли фольклорні перлинки, в яких згадуються імена і призначення давніх українських Богів і Богинь: **Лади, Лелі й Полеля, Ярила-Чурила, Дажбога** та інших. Яскравим прикладом таких пісень є веснянка, записана Олексою Ошуркевичем на Волині в 1965 році.

- Ой ти соловейку ти ранній пташку *
Ой чого так рано із Вир'ячка вийшов?
- Не сам же я вийшов, **Дажбог** мене вислав,
З правої рученьки і ключики видав:
З правої рученьки - Літо відмикати,
З лівої рученьки - Зиму замикати.
А ще по горах сніги лежали,
А по дорогах криги стояли.
Я тії сніги ніжками потопчу,
Я тії криги крильцями поб'ю,
І кубелечко я собі зів'ю.
І в кубелечці діток наведу

*Пісні з Волині. (Упор. текстів та примітки Ошуркевича О.Ф.) - К.: Муз Україна, 1970.- С 31-32. Записано у 1965 р. в с.Підцир'я Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.

*Наробив ти, Христе, лиха!
А переіначив
Людей Божих?! Котилися
І наші козачі
Дурні голови за правду,
За віру христову,
Упивались і чужої,
І своєї крові!..*

Тарас Шевченко

В. Зореслава

ХРИСТІЯНИ НЕ МАЮТЬ ВЕЛИКОДНЯ

Великдень — це велике Праукраїнське Свято, перемога Світа Дажбожого над Зимовою темрявою. Ніякого відношення до "воскресіння Христоса" ця назва не має. Що ж святкують християни?

Історія християнської пасхи сягає далеко в часи передхристиянські. Про неї розповідає друга книга Мойсеєва "Вихід". Тут розповідається про Якова — родоначальника жидів (онука Авраама), який привів ізраїлевих синів до Єгипту, де вони "плодилися сильно і розмножувалися, та й стали вони надзвичайно сильні. І наповнився ними той край" (Вих.1.7). Далі сам автор пише, що фараон побачив загрозу з боку жидів. Можемо уявити, що вони зайняли якнайбільше керівних і поважних посад у державі, бо "жахалися єгиптяни через ізраїлевих синів". Тоді фараон став примушувати їх працювати (вірогідно, фізично), що жидам, звісно, не сподобалось; про це казав їм і сам фараон "Нероби ви, нероби!" (Вих.5.17). Далі йде докладний опис перебування юдеїв у Єгипті та їхнє невдоволення станом речей. Враховуючи, що ці тексти писалися юдейськими рабинами, ми випускаємо подробиці, які мають на меті показати всі "жахи" так званого "єгипетського рабства" жидівського народу. Та навіть крізь завісу міфологізованої розповіді про пасху уважний український читач побачить справжній перебіг подій тієї Ночі Смерті, яку жиди називали *песахом*. Очевидно, тут стався справжній погром — тільки били не жидів, а самі жиди вбивали й грабували єгиптян. Про це читаємо в тій же книзі

"Вихід" (12.1-51): "І сказав Господь до Мойсея й до Аарона в єгипетському краї, говорячи: "... Скажіть усій ізраїлевій громаді..., нехай візьмуть собі кожен ягня... І заколе його цілий збір ізраїлевої громади на смерканні. І нехай візьмуть тієї крові, і нехай покроплять на обидва боки одвірки і на одвірок верхній у тих домах, що будуть їсти його в них. І нехай їдять тієї ночі те м'ясо, спечене на вогні та опрісноки... Пасха це для Господа! І перейду я тієї ночі в єгипетський краї, і повбиваю в єгипетській землі кожного перворідного від людини аж до скотини. А над усіма єгипетськими богами вчиню я суд, Я — Господь. І буде та кров вам знаком на тих домах, що там ви, — і побачу ту кров і обмину вас... І буде той день для вас пам'яткою і будете святкувати його як свято для Господа на всі роди ваші!..."

Далі Мойсей переповідає ізраїльським старшинам: "коли запитають вас ваші сини "що то за служба ваша?" — то відкажете: "Це жертва — Пасха для Господа, що обминув був доми ізраїлевих синів у Єгипті, коли побивав Єгипет".

"І сталося в половині ночі, і вдарив Господь у єгипетський краї... І знявся великий зойк у Єгипті, бо не було дому, щоб не було там померлого!... (там же: 12.29-30).

Як відомо, для юдеїв це свято виходу із єгипетського "рабства" було радісним, хоча для єгиптян — це була ніч смерті. До того ж виходили юдеї з "рабства" не з порожніми руками, а "позичили від єгиптян посуд срібний і посуд золотий та шати. А Гос-

подь дав милість тому народові в очах Єгипту, — і вони позичили — і забрали здобич від Єгипту" (Вих.12.35-36).

Тут слід уточнити деякі суттєві моменти біблійного тексту. Перше, слід з'ясувати, кого біблія називає словом *Господь*? Відомо, що перекладачі біблії під цією слов'янською назвою мали на увазі не Дажбога, і не Сварога, а саме свого юдейського бога Ягве (Єгова). В даному випадку перекладачі вживали слово Господь — загальну назву Божественної Істоти, а не його власне ім'я. Приховавши справжнє ім'я свого бога, юдеї легко ширили свою релігію (в пізнішому варіанті — християнство) серед інших народів.

Друге, слово *пасха* пояснюється в біблій так: "гебрейське Pesach — ПЕРЕСКОЧЕННЯ" бо бог "перескакував", цебто обминав той дім, де двері були обмазані кров'ю". Отже, можемо здогадуватись, що самі погромники домовились про цей умовний знак, щоб обминути домівки юдеїв. А про те, що це був саме військово організований погром, свідчать слова про вихід з Єгипту "близько шести сот тисяч чоловік піхоти", або "вийшли всі Господні війська з єгипетського краю" (Вих. 12.37 і 41), Слово *війська* тут же в тексті біблії пояснюється: "Сiv'ot Jehova — війська Господа, цебто Ізраїль". Звернімо увагу, що Єгова (Jehova) — перекладено як Господь!

Це свято песаха, як відомо вже з Нового заповіту, святкував і жидівський рабин Ісус Христос і його мати Марія. Вони, як і вся ізраїлева громада, їли в цей день опрісноки — "massot" (ману, тобто прісний корж із неквашеного тіста). Саме, роздаючи ману, Ісус казав: "споживайте, це — тіло мое" (Матвія.26.26). Пасхою ж називається саме жертвне ягня, яке споживають ізраїлеві сини. Бо "сказав Господь до Мойсея й до Аарона: "Це постанова про пасху: жоден чужинець не буде їсти її, і кожен необрізаний не буде їсти її" (Вихід. 12.43 і 48).

Під час юдейського пасхального тижня, за християнською міфологією, був розп'ятий Христос — тому християни взяли це свято до свого календаря як скорботний тиждень на відзначення "страстей господніх" і мусили надати йому іншої символіки,

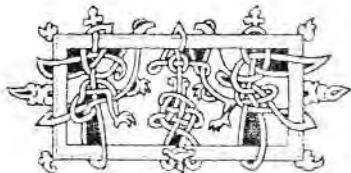
поєднавши юдейську ідею з язичницькою обрядовістю, яку мали інші народи (наприклад, віра в умирання та воскресіння божества відома в багатьох народів світу).

Так радісне язичницьке свято весняного пробудження природи — Дажбога — було затьмарене скорботним чужинським святом, що призвело до роздвоєння української душі. Зіткнулися два протилежні світогляди, два способи мислення і життя. Два антагонізми протягом тисячоліття мусили породити якийсь покруч, що ми й нині спостерігаємо в християнському святі пасхи.

Що ж до наших Праукраїнських обрядових священних страв Великоднього свята, то з ними впродовж багатьох століть вела боротьбу християнська церква. Великодні Баби, Колачі, Короваї (які випікалися з дріжджового тіста і мали бути високими й пухкими — така була магія родючості) — жорстоко викорінювалися з народного побуту. Але, так і не змігши їх знищити, поли вчили справжнє святотатство, назвавши їх жидівським словом *паска* (*пасха*), яке прижилося в нашому народі не раніше початку ХІХ ст. В обрядовій мові українців не зафіксовано цього слова серед назв обрядового хліба, лише два століття вживається воно зрідка хіба що в приказках, та й то переважно з негативним значенням, наприклад: "Коли не зайду в церкву, то все паски святять" (Номис). Ні у веснянках, ні в гаївках, ні у весільних піснях давнього походження цього слова не знаходимо.

Великодні писанки і крашанки — як символ сотворення Всесвіту, перемоги Світла Дажбожого, Відродження Життя на Землі — одвічні святощі нашого народу і Рідної Предківської Віри. Ще два — три століття тому вони ніякого відношення до християнської пасхи не мали. Про це відверто писав Іван Вишенський "пирого і яйця надгробні... всюди ліквідуйте, бо в християнстві тот кvas поганський не знаходить" (Вибрані твори.— К., 1972. — с.52).

То ж, коли християни кажуть: "Ми святкуємо свій Великдень", — хочеться їм відповісти, що Великдень мають українці-рідновіри, а християни — лише пасху!

ПІСТ ДЛЯ ОГЛАШЕННИХ

Звідки прийшов звичай постувати? Коли вперше в Україні люди почали дотримуватися постів? Що приніс піст українцям, їхній духовності? Ці запитання постають неодноразово у всіх серйозних дослідників української духовності і культури.

Для з'ясування значення посту, звернемося до енциклопедичних видань християнської церкви. В церковному календарі християн чотири великих або багатоденних постів: передпасхальний (Великий, чотирнадцятиденний), апостольський (петрівка), успенський (спасівка), різдвяний (пилипівка). Крім багатоденних постів християнські попи оголосили пісними днями середу і п'ятницю. Середу — ніби за те, що в цей день (за юдейськими легендами) Юда сповістив рабинам про місцезнаходження Ісуса Христа, а п'ятницю — за те, що в цей день його розіп'яли. Немає такого посту, якому християни не знайшли б виправдання, пов'язавши їх з подіями і звичаями Старого і Нового Заповітів.

Так символіка передпасхального сорокаденного посту пов'язана із символікою юдейської Тори (П'ятикнижжя Мойсея). В часи суспільних лих у юдеїв був звичай і вважалось релігійним обов'язком накладати на себе піст, тобто утримуватися від їжі, молитися і приносити жертви (Суд. 20,26). Юдеї з особливою суворістю дотримувалися постів, які відзначалися не лише утриманням від їжі, але й від усіх чуттєвих потреб. При цьому вони, за звичаєм, надягали на себе мішковини, знімали взуття, посипали голову попелом, ходили з немитими руками, й непомазаною головою; синагоги під час постів переповнювалися криком і зойком каяття і покути (Вих. 22.12; Івана, 2:15, 17).

Юдеї, готуючись відзначати національне свято Песах (Пасху), накладали на себе сорокаденний піст на знак перебування у єгипетському "рабстві". Враховуючи, що "день сьомий — субота для Єгови" (Вихід, 20,10) і не може бути пісним, юдеї замість шести тижнів, розпочинали свій піст за сім тижнів до Песаха. Число 40 набуло для юдеїв і релігійного і політичного значення. У Старому Заповіті (Торі) читаємо про 40 днів потопу (Буття, 7,4), про 40-літню мандрівку Ізраїля по пустелі (Числа, 14, 33), про 40-денний піст Мойсея перед отриманням від юдейського бога Єгови таблиць (Вих. 34, 28)

Перебравши у юдеїв релігію, християни перейняли у них і святкування Песаха (Па-

схи), тим більше, що її відзначав і Христос багаторазово, а пізніше перейняли і сорокаденний піст (40-цю)^{*}, знайшовши тому виправдання в Новому Заповіті, де говориться про 40-денний піст Ісуса Христа в пустелі (Матвія, 4,2), про 40-денний час перебування його на землі перед "вознесенням" (Діян. 1,2).

Цікавою є історія творення передпасхального посту християн і вплив його на знищення весняної обрядовості українців. Уже апостоли і перші християнські громади почали веселий день юдейської Пасхи відзначати як день поминання мук і смерті Христа. Роковини Христової смерті були для них дуже сумним днем. Тому, щоб його належно відзначити, вони в цей день юдейської Пасхи дотримувалися посту. Первісна "християнська" Пасха почала своє існування як піст, що тривав від одного дня до 40 годин.

В II і III століттях християнська церква звертає увагу не тільки на сумні роковини Христової смерті, але й на радісні роковини його оживлення (воскресіння). За свідомством історика Сократа ті, що святкували Пасху разом із юдеями 14-го нісана, твердили, що це їм передано від апостола-євангеліста Івана, а ті, що святкували свято Пасхи в найближчу неділю після юдейської, запевняли, що свій звичай одержали від апостолів Петра і Павла. Але ні одні, ні другі не могли довести цього писемними свідомствами.

У III-му столітті у деяких церквах передпасхальний піст триває вже цілий тиждень. Це той тиждень, який сьогодні називають "страчним". З IV століття відомі перші писемні свідомства про 40-денний передпасхальний піст. Перше свідомство дає нам Нікейський Собор 325 року н.е., який наказує, щоб помісні собори відбувалися "один перед Чотирнадцятицею, а другий під осінь (правило 5)". Але 40-ця ще не має загального визнання. Подекуди дотримувалися посту, який тривав **всього 20 днів**. Він був у практиці на Заході, де 40-ця прийшла дещо пізніше, ніж на Сході.

Східна церква за давньою юдейською традицією передпасхальний піст доводить до семи тижнів. В православній церкві піст в суботу полегшується крім страсної суботи. Латинська церква має 6-тижневий піст, бо

* Чотирнадцятиця — назва передпасхального посту.

вона й суботу зачисляє до пісних днів.

III і IV століття — це час найбільшого розквіту катехуменату. Катехумени або оглашенні — це ті люди, які готувалися до обряду "хрещення". Обряд хрещення пов'язувався передусім із святом Пасхи. Оглашенні готувалися до хрещення постом і молитвою, під час якої вони повинні були здійсмати крик і зойк, вимолюючи у Христа прощення минулих "гріхів". В нашому народі поширений вислів: "Чого кричиш, як оглашений?", а слово "оглашений" стало синонімом до слова "придуркуватий" (Миколаївщина). Це слово й досі носить в народі зневажливий відтінок.

Під впливом катехуменату передпасхальний піст продовжили до 40 днів. З часом і інші християни почали дотримуватися посту разом з оглашеними. Про звичай постити разом з катехуменами говорить Юстин: "Оглашених вчать, щоб вони молитвою і постом просили Бога прощення минулих гріхів, і ми молимося і постимо разом з ними". Потім, коли традиція катехуменату втратила своє значення, сорокаденний піст перед Пасхою стає самостійною установкою. Оскільки християни перейняли піст, то вони почали, на зразок оглашених, вважати себе за каяників, а тому і чинили різного роду покути у Великий піст.

Київський митрополит Георгій (1072-1073 рр.) приписує для всіх християн по 300 великих поклонів кожного дня протягом передпасхального посту. Нині відомо, що в церквах греко-католиків християни під час Великого посту моляться лише, стоячи на колінах, б'ючи покони аж до підлоги і роззуваючись на зразок юдеїв.

Первісно не було якоїсь означеної норми чи приписів церкви щодо Великого посту. У монастирях, де навіть протягом цілого року їли лише один раз на день, у Великий піст не їли й по декілька днів. Згодом така їжа монахів стає загальною і серед мирян під час Великого посту. У страшний тиждень піст ще строгіший. Собори Замойський (1720 р.), а потім Львівський (1891 р.) трохи послабили в нашому народі строгий піст.

Якщо підрахувати, скільки днів у році припадає на усі пости християнської церкви, то отримаємо 180-200 днів, а в деякі роки й ще більше. Кількість пісних днів залежить від дня Пасхи: чим раніше відзначають Пасху, тим кількість пісних днів у році збільшується. Так, наприклад у 1995 році на пости припало 187 днів (більше ніж півроку), у 1996 році буде 194 дні, у 1997 році — 184 дні, у 1998 році — 191 день. Показовим в цьому відношенні є два ос-

танні роки XX століття. У 1999 році Пасха буде ранньою, — 11 квітня, тому на пости припаде 200 днів. У 2000 році Пасха буде пізньою, — 30 квітня, тому загальна кількість пісних днів у цьому році становитиме 180 днів. Змінною кожного року може бути лише Петрівка (апостольський піст), яка триває від восьми днів до шести тижнів і закінчується 12 липня за юліанським стилем.

Коли мова йде про пости, то чомусь переважно згадують про заборону християнської церкви на споживання м'ясних продуктів, хоча насправді заборона споживати м'ясо це лише одна із заборон, які постановила християнська церква для мирян. Але вдумайтесь до настанови, яка проголошується попами: "Без умиртвлення тіла нема духовного посту". В постанові про пости однозначно говориться про заборони в піст "співати, танцювати, музикам грати, весілля справляти, жити подружнім життям" і, навіть, цілуватися, тобто, треба "умертвляти тіло" або "утримуватися від інших чуттєвих потреб". Сюди входить і настанова не митися, як це роблять чорноризники і монахи і, чим прославилися багато християнських "святих".

До речі, кількість днів, у які Церква забороняє їсти м'ясо, на 12 днів менша від кількості днів, коли церковники забороняють "музикам грати і весілля справляти". Якщо заборона споживати м'ясо закінчується 6 січня, то заборона співати і танцювати продовжується аж до 18 січня, до Богоявлення. І так кожного року. А, якщо врахувати, що церква забороняє веселощі і в дні поминання християнських мучеників, то скорбота і сум повинні були б стати основою життя кожного справжнього християнина.

За 178 днів християнського церковного календаря поминаються більше 37300 християнських мучеників і мучениць, серед яких не набереться і десяти мучеників (і жодної жінки) місцевого походження. Щодо етнічного складу місцевих мучеників, то серед них не було жодного українця чи, навіть, "слов'янина". Дні, коли мучеників, які не мають нічого спільного з Україною, поминають тисячами: 10 січня — 20000, 11 січня — 14000, 1 вересня — 2594, 12 грудня — 371. В інші дні поминають від одного до десяти мучеників, деколи й більше.

Значна частина днів поминання мучеників припадає на багатоденні і одноденні пости, посилюючи скорботність пісного дня вдвоє. Але інша частина днів поминання мучеників-чужинців (євреїв, греків і римлян) припадає на ті дні, на які церква не

наклала офіційний піст. Таким чином, ці дні також стають скорботними, в які і без спеціальних заборон було б неетично веселитися. В 1999 році до 200 днів постів додаються ще 83 "незаборонених" дні, а для народних пісень, танців, музики, весіль і навіть для кохання залишається лише 82 дні.

Якщо зіставити давній український язичницький календар з християнським, то можна побачити, що всі великі, багатоденні пости накладені на ті пори року, коли українці-язичники піснями і танцями прославляли Богів. Тут доречно було б нагадати слова Івана Вишенського з листа до князя Костянтина Острозького 1599 року: "На Георгія мученика свято диявольське, на поле прямуючи, сатані офіру танцями і скоками чините знищїть; бо гнівається на вашу землю Георгій мученик, що немає християнина православного, який би міг те ругання диявольське очистити і прогнати" (Вишенський І. Вибрані твори. — К.: Дніпро, 1972. — С. 52). Як бачимо, день поминання мученика Георгія (нині це 6 травня) не припадає на піст, якщо цей день не середа і не п'ятниця, а заборона співати і танцювати оголошувалася цього дня. (Подібні заборони стосувалися й інших 177 днів, в які поминалися християнські мученики).

Тому не дивно, коли розпочинаються в українців весняні свята і підготовка до святкування Колодія, Нового літа (весняного), Благовіщення і Благовісника, Великодня і свята Ярила, християнська церква встановлює умертвляючий Великий піст і страшний тиждень, які загалом тривають 48 днів. Але народ не бик, а піст не дишло. Народ все ж продовжує, обходячи заборони церкви, співати в піст веснянки і гаївки, називаючи їх "постовими піснями", уповільнивши швидкість їх виконання. Коли українці починали вчити купальські пісні, церква впроваджує апостольський піст (петрівочний). І тут українці продовжують співати купальські

пісні, назвавши їх "петрівочними"; коли готуються до Різдва-Коляди, церковники впроваджують різдвяний піст (пилипівку). Таким чином, свято Долі (християнське — день мучениці Катерини) і Калита (апостола Андрія) позбуваються танців і веселих пісень; і їм постійно нав'язується скорботний характер, а танець "Зайчик", який є невід'ємним елементом обряду Калити позбувається назви "танець", бо "в піст не годиться танцювати". Сьогодні вже християнські свята Катерини і Андрія відійшли від язичницьких свят Долі і Калити більше, як на 13 днів, тому дівоче свято Долі вже вирвалося з тенетів різдвяного християнського посту, а Калита вийде з цього християнського затемнення через 200-300 років, коли юліанський календар буде відрізнятися від григоріанського на 15-16 днів.

Що ж до колядок і щедрівок, то вони підпадають під заборону співати в піст аж до 18 січня. Це про них писав Іван Вишенський: "Коляди з міст і сіл вченням (Христовим) виженить; не хоче Христос, щоб при його народженні диявольські коляди місце мали, але нехай диявол собі їх в провалля своє занесе. Щедрий Вечір з міст і сіл в болота заженить, нехай з Дияволом сидить, не збиткується з християн". Але й тут українці викрутилися, змінивши тексти язичницьких колядок і щедрівок з допомогою попів на християнські, врятувавши їх від повного знищення...

Церковники багато в чому домоглися свого. Багато етнографів і фольклористів повідомляють про те, що вже у кінці XIX століття зникав звичай писати писанки на Великдень, справляти Купала і Ярила, зустрічати Весну й проводити Русалок, водити Козу...

То чи не перетворить християнство з часом увесь український народ в суспільство оглашених?

Джерела:

1. Библейская энциклопедия.— М., 1991.— С. 575.
2. Біблія.
3. Вишенський І. Вибрані твори.— К., 1972.— С. 52.
4. Зелинский А. Конструктивные принципы древнерусского календаря // Контекст—1978. Литературно-теоретические исследования.— М.: Наука, 1978.— С. 118-119.
5. Карпато-русский земледельческий календарь на 1925 год.— Ужгород, 1924.— С. 4.
6. Катрін Юліан. Пізнай свій обряд.— Ч. 1.— Нью-Йорк—Рим, 1982.— С. 75—92.
7. Полный церковно-славянский словарь.— М., 1993.— С. 465—466.
8. Український православний календар УАПЦ на 1995 рік.— К., 1994.— С. 1—12.

РЯДКИ З ЛИСТІВ

... З великою цікавістю читали ми кожену сторінку "Сварога" №2 і читаємо знов. Дуже цікавий і дуже потрібний матеріал, особливо в наш час, коли християнська церква старається завоювати керівні позиції в державі, а серед народу — нові думи.

Хотілось би ще багато про що довідатись. Наприклад, як облаштувати в дані Божницю, які Куцурри, як їх виготовити, чи де купити (коли б був малюнок чи фото), які є магичні знаки і якою мантиєю треба освячувати, як і особливості поведінки в будні і свята, що коли не можна робити, а що потрібно. Хотілось би прочитати про язичницькі обряди (від родин і далі), про обрядові страви та їх приготування, про оздоблення одягу і житла, зразки вишивок, писанок, рецепти і поради знахарів, ритуальні пісні і танці та ін. Коли б прихилили до цього якнайбільше читачів, особливо молоді і дітей. Церковники так добре постарались, що люди бояться навіть слова "язичники". Скільки часу їм вбивали в голову, що "погани" — слуги диявола, щось страшне (як пастор Зінчик по радіо). У нас же під словом "віршучий" розуміється "християнин" і всі обряди вважаються християнськими. А люди того й не знають, що якщо відібрати у християн язичницькі обряди, які вони собі привласнили, то в них майже нічого не лишиться. Хрест, навіть, і той не їхній.

Я думала, що це буде висвітлювати журнал "Берегиня", але дивлюся в №3-4 народні вірвання подаються вже з християнським впливом (напр., п. В. Скурятівський про Чорта та ін.). А пан Павлюк в "Обрядах" (по радіо) мене розчарував. Я не читала його підручника з народознавства, але те, що він сам казав, мені не сподобалось. Тобто, що наші пращури вірили, що в зайця та козу чортів вселився і про ведмедя хтосьна що, та таке я й про лелеку читала. Коли ж це вони стали в таке вірити? Це ж християни "вселили" чортів у всі язичницькі тотемні, а наші пращури поважали тварин, дітям з поля хліб "від зайчика" приносили...

Дуже не вистачає потрібної літератури... Я вже маю 61 рік, дочці — 30, а в неї троє дітей і всі малі... Хочемо виховати їх гідними пам'яті своїх Предків, справжніми Дажбожними внуками...

З повагою — Катерина Сотник (м. Ржищів)

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Шановна пані Катерино, дякуємо Вам за такого докладного доброго листа і гадаємо, що нашим читачам він також буде цікавим. Ви пишете про те, що Вас цікавить. Саме ці теми і є нашим завданням. "Сварог" буде висвітлювати всі особливості нашої Рідної Віри, з її обрядовістю, магичними знаками, теологічним вченням, морально-етичними нормами поведінки язичника-рідновіра та ін. Так, українську народну звичаєвість необхідно очищати від чужинських нашарувань, християнської ідеології. Адже те змішування "грішного з праведним", яке було вигідне ворогам України, довгий час робило свою справу — позбавляло українців їхньої самобутності, і в результаті — призвело до втрати глибоких знань наших Предків. Не дивно, що багато наших громадян ще не розуміють, якої шкоди завдало чужовір'я нашій українській ментальності, адже християнство довгий час було державною ідеологією і витворило свої стереотипи.

Віримо в природню мудрість українців! Нині час прозріння!

НА КНИЖКОВУ ПОЗИЦІЮ ЯЗИЧНИКА-РІДНОВІРА

ШУКАЙТЕ В БІБЛІОТЕКАХ:

1. Знойко Олександр. Міфи Київської землі та події стародавні. — К., 1989. — 304 с.

Науково-популярне видання, присвячене дослідженню подій історії Київської Русі, культури та етногенезу східних слов'ян. Розвідки О.П. Знойка переконливо виявляють астральну природу язичництва, розкривають зміст пантеону стародавніх Богів. Дослідження сягають часів палеоліту, трипільської цивілізації, скіфської та праслов'янської доби. Релігія наших пращурів ґрунтувалася на тогочасних астрономічних знаннях — така головна думка книги. Автор використовував чимало наукових джерел, які й нині є малодоступними для читачів.

2. Іванченко Михайло. Дивосвіт прадавніх слов'ян. — К., 1991. — 171 с.

Всупереч дослідникам, котрі твердять про бездуховність прадавніх слов'ян, автор доводить, що вони мали ще до християнізації самобутню культуру й поетичне світобачення, близьке до пізнання природи. Народовір'я слов'ян аж ніяк не бідніше прикрашеної, олітературеної античної міфології Греції та Риму. Воно частково дійшло до наших днів і в сучасному вигляді збагачує народну творчість. Книга написана на основі численних фактів і знайомить читачів з маловідомою, загадковою та цікавою, не до кінця зисвітленою сторінкою вітчизняної культури.

3. Пепа Вадим. Ключі од Вирію. — К., 1990. — 399 с.

Читач цієї книжки порине в таємничий — міфологічний, легендарний — світ пращурів. Під дослідницьким пером письменника оживають найвизначніші події дохристиянської, язичницької праминувшини. Виходять із забуття видатні попередники, чії діяння не загубилися ні у вітчизняній, ні у всесвітній історії. Простежуються раніше не примічені зв'язки праслов'янської культури зі стародавніми культурами Шумеру, Вавилону, Греції, Єгипту, Скандинавії. Висвітлюється духовна сутність племен-народів, які залишили нам у спадок нашу рідну землю.

НА ПРЕСФОНД «СВАРОГА» СКЛАЛИ ПОЖЕРТВИ:

БАЙЛО Ярослав і Наталя (Львів)	1 млн. крб.
КОВАЛЬ Лідія (Київ)	1 млн. 500 тис. крб.
КОРЧЕВСЬКИЙ Дмитро (Бердянськ)	3 млн. крб.
ЛИПА Марта (Львів)	400 тис. крб.
ЛОЗКО Марія (Київ)	1 млн. крб.
СЕМЕНЕЦЬ Михайло (США)	100 ам. дол.
КУТАЛО Анатолій (Бориспіль)	1 млн. крб.

УСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ЩИРА ПОДЯКА!

Висловлюємо також подяку нашій Посестрі з Миколаєва
Людмилі БУР'ЯН за успішне поширення видань
Громади Українських Язичників "Православ'я".

ДАЖБОГ ВАМ У ПОМІЧ!

На четвертій сторінці обкладинки: *Свята Рідної Віри в Громаді Українських Язичників «Православ'я»*

Виправляємо помилки:

- ☒ В другому випуску «Сварога» на стор. 26 в матеріалі "Устав кн. Володимира 6504 р." замість дати 966 рік слід читати 996 рік.
 - ☒ В третьому випуску «Сварога» на стор. 38 замість "17 квітня" — треба читати "17 березня".
- Просимо вибачення в наших читачів за ці друкарські помилки.

СЛАВСЯ, ЯРИЛО, ЩОБ ВСЕ ДОБРЕ РОДИЛО!

